

Univerzita Palackého v Olomouci

Pedagogická fakulta

Ústav speciálněpedagogických studií

**PŘÍSTUPNOST VYBRANÝCH TURISTICKÝCH
CÍLŮ PRO OSOBY SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM
V MORAVSKOSLEZSKÉM KRAJI**

Diplomová práce

Studijní program: U1SPN

Vedoucí práce: PhDr. Kateřina Kroupová, Ph.D.

Autor: Bc. Barbora Blahutová

Olomouc 2018

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou magisterskou práci zpracovala samostatně pod vedením PhDr. Kateřiny Kroupové, PhD. uvedla všechny použité literární a odborné zdroje a dodržela zásady vědecké etiky.

V Olomouci dne 19. 4. 2018

.....

Chtěla bych poděkovat PhDr. Kateřině Kroupové, Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce. Za její připomínky a správné směrování při zpracovávání. Také bych chtěla poděkovat panu Pavlovi, který ochotně absolvoval návštěvy turistických cílů a sdílel se mnou své postřehy.

OBSAH

ÚVOD	5
I. TEORETICKÁ ČÁST	7
1 Osoby se zrakovým postižením	7
1.1 Definice základních pojmů	7
1.1.1 Zrak	7
1.1.2 Zrakové postižení	8
1.2 Klasifikace zrakového postižení	9
1.2.1 Klasifikace dle WHO	9
1.2.2 Klasifikace dle typu zrakového postižení	10
1.2.3 Klasifikace dle stupně zrakového postižení	11
1.2.4 Ostatní typy klasifikace	13
1.3 Vliv zrakového postižení na jedince	14
1.3.1 Vliv zrakového postižení na proces vzdělávání	14
1.3.2 Vliv zrakového postižení na profesní uplatnění	15
1.3.3 Vliv zrakového postižení na socializaci	16
1.3.4 Vliv zrakového postižení na sebeobsluhu	17
1.3.5 Vliv zrakového postižení na prostorovou orientaci a pohyb	17
1.4 Kompenzační činitele	22
1.4.1 Vyšší kompenzační činitele	22
1.4.2 Nižší kompenzační činitele	24
2 Volný čas a jeho prožívání u osob se zrakovým postižením	26
2.1 Definice volného času	26
2.2 Klasifikace volného času	28
II. PRAKTICKÁ ČÁST	31
3 Současný stav řešení problematiky doma a v zahraničí	32
4 Cíl práce	34

5 Metody výzkumu	35
5.1 Charakteristika výzkumu	35
5.2 Charakteristika výzkumného souboru.....	35
6 Realizace výzkumu	37
7 Výsledky výzkumu	38
7.1 Výsledky polostrukturovaného pozorování	38
7.1.1 Vagonářské muzeum.....	38
7.1.2 MINIUNI – Svět miniatur.....	42
7.1.3 Technické muzeum Tatra.....	45
7.1.4 Expozice klobouků.....	49
7.1.5 Expozice Generál Laudon	52
7.2 Výsledky polostrukturovaného rozhovoru.....	56
7.2.1 Aktuální stav expozic.....	56
7.2.2 Finanční prostředky.....	57
7.2.3 Úpravy expozic	57
8 Diskuze.....	59
9 Doporučení pro praxi	62
ZÁVĚR	63
SEZNAM TABULEK.....	64
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	65
SEZNAM POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ.....	70
SEZNAM PŘÍLOH.....	73
PŘÍLOHY	74
ANOTACE.....	81

ÚVOD

Pro svou diplomovou práci jsem si vybrala téma Přístupnost vybraných turistických cílů pro osoby se zrakovým postižením v Moravskoslezském kraji. Cílem práce je zjistit, zda jsou vybrané turistické cíle přístupné pro osoby se zrakovým postižením. Zaměřuji se na mapování speciálních prvků daných expozic, které z expozice pro intaktního návštěvníka vytvářejí expozici vhodnou pro osoby se zrakovým postižením. Při své práci chci zjistit, zda je návštěva turistického cíle vhodná a přínosná pro osoby se zrakovým postižením. V práci se zaměřuji na srovnání pohledů na vybranou problematiku a to z pohledu odpovědné osoby daného turistického cíle, tyflopeda a samotné osoby se zrakovým postižením.

Svou práci jsem rozdělila na dvě části, na část teoretickou a část praktickou.

V teoretické části práce se zaměřuji na terminologii. V první kapitole se věnuji vymezení osoby se zrakovým postižením. Součástí kapitoly je definování pojmů zrak a zrakové postižení. Na tuto část navazuji klasifikačními systémy zrakového postižení, které se liší na základě různých pohledů autorů. Dále se kapitola věnuje dopadu zrakového postižení na jedince. Zrakové postižení ovlivňuje proces jeho vzdělávání, proces profesního uplatnění, má vliv na jeho socializaci, na jeho osobnost. V této kapitole také definuji prvky expozic, které budu mapovat při návštěvách vybraných expozic.

V druhé kapitole teoretické části práce se zabývám volným časem. Volný čas je důležitou složkou života, nabízí nám odpočinek a zábavu. Aktivity, které provozujeme ve volném čase, přispívají k rozvoji osobnosti. U osoby se zrakovým postižením tomu není jinak. Osoba se zrakovým postižením si může vybrat z nabídky aktivit, které jsou primárně určeny pro osoby se zrakovým postižením, nebo se může zapojit do aktivit intaktní společnosti. Což znamená, že vybraná náplň volného času je přínosná také z pohledu socializace. Inkluze nejen při vzdělávání, pracovním uplatnění, ale i při trávení volného času je dnes aktuálním trendem. Po úpravě metod, prostředí či technik lze osobu se zrakovým postižením začlenit do jakékoliv aktivity, kterou provozuje intaktní společnost.

Praktická část práce zkoumá na základě kvalitativního výzkumu, zda jsou vybrané turistické cíle v Moravskoslezském kraji přístupné pro osoby se zrakovým postižením. Prvním krokem bylo posouzení současného stavu řešení problematiky doma a v zahraničí. Zde jsem hledala v zahraničních internetových zdrojích.

Čtvrtou kapitolu jsem věnovala tvorbě cílů práce a pokládání výzkumných otázek. Výzkumné otázky jsem doplňovala i během výzkumu, neboť vyplynuly z proběhlých návštěv expozic či rozhovorů s odpovědnými osobami. Na výzkumné otázky budu odpovídat v kapitole Diskuze. Cílem výzkumu byla návštěva vybraných turistických cílů s osobou se zrakovým postižením. Turistické cíle jsem vybírala na základě atraktivnosti pro osobu se zrakovým postižením. Vybrala jsem expozice, u kterých jsem předpokládala, že budou poskytovat dostatek haptických podnětů. Dílčím cílem byly uskutečnit rozhovory s odpovědnými pracovníky jednotlivých expozic.

V páté kapitole se zaměřuji na metody výzkumu. Zvolenou metodou výzkumu byl výzkum kvalitativní. Výzkum jsem zaměřila na posuzování přístupnosti vybraných turistických cílů pro osoby se zrakovým postižením pomocí nestrukturovaného pozorování. Pro posuzování jsem vytvořila mapující formulář, který obsahuje jednotlivé prvky expozic, které zpřístupňují turistický cíl pro osoby se zrakovým postižením. Dále jsem si domluvila schůzku s osobou se zrakovým postižením. Touto osobou byl pan Pavel, který je nevidomý. Společně jsme navštívili vybrané turistické cíle a já jsem jeho návštěvu pozorovala. Jednotlivé poznatky jsme poté společně konzultovali a zaznamenávali do vytvořeného formuláře. Druhou metodou provedeného výzkumu byl polostrukturovaný rozhovor, který jsem použila při získávání dat od odpovědných osob.

Pro výzkumný soubor jsem vybrala pět turistických cílů v Moravskoslezském kraji. Mezi vybrané cíle patří Vagonářské muzeum ve Studénce, MINIUNI – Svět miniatur v Ostravě, Technické muzeum Tatra v Kopřivnici, Expozice klobouků a Expozice Generál Laudon v Novém Jičíně.

V šesté kapitole popisuji, jak jsem výzkum realizovala. V následující kapitole jsem se zaměřila na analýzu výsledků z nestrukturovaného pozorování a z polostrukturovaných rozhovorů. Při zpracovávání nestrukturovaného pozorování jsem využila mapující formulář, pod který jsem vždy podrobné informace k jednotlivým prvkům. Pro zpracování polostrukturovaných rozhovoru jsem si vytyčila hlavní významové kategorie, kterým se věnuju v samostatných komentářích.

Ze získaných výsledků kvalitativního výzkumu jsem vyvodila doporučení pro praxi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Osoby se zrakovým postižením

Diplomová práce je věnována osobám se zrakovým postižením a možnostem trávení jejich volného času se zaměřením na vyhledávané turistické cíle. Osoby se zrakovým postižením tvoří specifickou skupinu osob, kterou je potřeba charakterizovat, čímž si vytvoříme teoretické ucelené poznatky, z kterých budeme vycházet v praktické části práce.

Cílem této kapitoly je definování zrakového postižení. Dále představujeme vymezení klasifikačních systémů, které lze při kategorizaci zrakového postižení využít. V kapitole se také zaměřujeme na to, jakým způsobem ovlivňuje zrakové postižení život samotného jedince.

1.1 Definice základních pojmů

1.1.1 Zrak

Zrak patří mezi základní smysly člověka. Smysl, který nám umožňuje pozorovat světlo, tvary, barvu, můžeme díky němu vnímat své okolí. Zrak považujeme za největšího příjemce informací. Prostřednictvím zraku, dle Flenerové (1985), získáváme až 80% informací. Ve své publikaci také uvádí procentuální zastoupení ostatních smyslů. Sluchem získáváme 15%, hmatem 6%, chutí 3% a čichem 2% informací.

Štréblová (2002, s. 10) definuje zrak následovně. „*Zrak uspořádá informaci v elektromagnetické záření, které transformuje v nervové signály a tak můžeme získanou informaci zhodnotit. Funkci zrakového orgánu zabezpečují jeho tři části: oko, zrakové dráhy, zrakové centrum.*“ Z uvedené definice vyplývá, že optimální vytváření zrakových představ a zrakového vnímání závisí na zdravém oku a také na jeho správné funkci.

U zraku dle Kéblové (2001) rozlišujeme následující zrakové funkce: centrální zraková ostrost, zorné pole, barvocit, akomodace, adaptace, okohybná aktivita, prostorové vidění. Všechny vyjmenované funkce se podílejí na správném vidění.

V případě, že dojde k narušení oka, zrakové dráhy nebo funkce hovoříme o zrakovém postižení.

1.1.2 Zrakové postižení

„Jednotlivé druhy postižení mají své východisko v omezení zraku, sluchu, řeči, podpůrných a pohybových funkcí, inteligence, emocionality.“ (Pipeková, 2006, s. 98) Z uvedené definice vyplývá, že postižení rozdělujeme na několik druhů. Rozlišujeme postižení smyslové, sociální, mentální a tělesné. Zrakové a sluchové postižení patří mezi postižení smyslové. Nebývá výjimkou také kombinace více druhů postižení. Takové postižení zaštiťujeme pojmem kombinované postižení.

Statistika Českého statistického úřadu z roku 2013 udává 1 077 673 osob se zdravotním postižením.

Tabulka č. 1: Počet obyvatel s jednotlivými druhy zdravotního postižení v roce 2013

TĚLESNÉ	ZRAKOVÉ	SLUCHOVÉ	MENTÁLNÍ	DUŠEVNÍ	VNITŘNÍ	JINÉ
500 167	102 195	86 476	104 574	145 517	716 993	54 327

Z uvedené tabulky vyplývá, že v České republice mluvíme o 102 195 osobách se zrakovým postižením. (Výběrové šetření zdravotně postižených osob, 2013, Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyberove-setreni-zdravotne-postizenych-osob-2013-qacmwuvwsb>) V současnosti nebyl proveden aktuální průzkum.

Zrakové postižení je pojem, který se postupně vyvíjí a jeho definice se různí. Lze vidět rozdíl mezi pojetím zrakového postižení v rámci zdravotnictví a definicí z hlediska speciální pedagogiky.

Medicínské definice se věnují především funkčnosti, případně nefunkčnosti zrakového orgánu a možnosti korekce vady. Můžeme tedy říci, že dělí osoby na intaktní a na osoby se zrakovým postižením.

Speciálně pedagogické pojetí dává důraz, mimo informaci o poruše zrakového orgánu, na osobnost jedince se zrakovým postižením. „Zrakové postižení znamená zpravidla pro jedince s postižením, že jeho schopnost přijímat vizuální informace je omezena, ztížena. U nevidomých osob, tj. s nejtěžší formou zrakového postižení, je tato schopnost úplně

vyloučena. Zraková vada ovlivňuje celou osobnost jedince a jeho psychický vývoj. Její vliv je komplexní. Zároveň má úplně nebo částečné porušení zrakových funkcí dopad i na fyzický vývoj jedince. Důsledky negativního působení porušených zrakových funkcí na vývoj a projevy psychiky zrakově postižených mohou být kvantitativního i kvalitativního charakteru. Tyto zvláštnosti zapříčiňují tzv. senzorickou deprivaci.“ (Nováková in Pipeková, 2006, s. 230) Z uvedené definice je patrné, jak rozsáhlý dopad má zrakové postižení na život jedince. Lze hovořit o deficitech v oblasti samostatnosti a soběstačnosti, orientace a samostatného pohybu, sociální, mentální, kognitivní a dalších. Tuto skutečnost nám potvrzuje také Pipeková, (2010, s. 254): „Vliv zrakového postižení je komplexní a zasahuje celou osobnost jedince, jeho psychický a fyzický vývoj.“ Jakým způsobem ovlivňuje zrakové postižení osobnost jedince, objasníme v kapitole Vliv zrakového postižení na jedince. Pro účely naší práce vycházíme ze speciálně pedagogického pojetí zrakového postižení.

Z uvedených informací tedy vyplývá, že pro medicínu je předmětem zájmu oko a jeho zraková funkce. V případě poškození oka se zabývá etiologií, rozsahem a druhem poškození. Také se zaměřuje na příčinu a druh narušení zrakové funkce. Speciální pedagogika oproti tomu klade důraz na život osoby se zrakovým postižením. Jejím cílem je maximální rozvoj jedince.

1.2 Klasifikace zrakového postižení

Zrakové postižení můžeme uchopit v rámci kategorizace z několika různých pohledů. V otázce kategorizace nejsou autoři oftalmologických či tyflopédických publikací jednotní a každý z autorů upřednostňuje své klasifikační hledisko. Lze využít klasifikaci dle mezinárodní organizace WHO, klasifikace dle typu postižení, klasifikace dle stupně postižení, dle etiologie a dalších.

1.2.1 Klasifikace dle WHO

Základní klasifikací, kterou lze k třídění zrakového postižení využít je kategorizace dle Mezinárodní statistické klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů – MKN dle Světové zdravotnické organizace - WHO (The World Health Organisation) z roku 1996.

V této klasifikaci nalezneme zrakové vady v sedmé kapitole pod kódem H00 až H59. Tato klasifikace se využívá zejména v lékařském prostředí. Aktuální platnou verzí této klasifikace je MKN – 10, která byla naposledy aktualizována k datu 1. 1. 2018. Klasifikace dle WHO se vymezuje dle oblasti postižení zrakového analyzátoru na následující kategorie:

H00 – H06 nemoci očního víčka

H10 – H13 onemocnění spojivek

H15 – H22 nemoci skléry, rohovky, duhovky a řasnatého tělesa

H25 – H28 onemocnění čočky

H30 – H36 onemocnění cévnatky a sítnice

H40 – H42 glaukom

H43 – H45 onemocnění sklivce a očního bulvu

H46 – H48 nemoci zrakového nervu a zrakových drah

H49 – H52 poruchy očních svalů, binokulárního pohybu, akomodace a refrakce

H53 – H54 poruchy vidění a slepota

H55 – H59 jiné nemoci a oční adnex

1.2.2 Klasifikace dle typu zrakového postižení

Z pohledu typu zrakového postižení uvádíme klasifikaci dle Květoňové-Švecové (2000), která dělí zrakové postižení na pět skupin. Při svém dělení vychází z oftalmologické diagnostiky a zaměřuje se na způsob, jakým se deficit zrakové vady projevuje.

- **Poruchy zorného pole** – při poruchách zorného pole dochází k narušení viděného prostoru. Tyto poruchy se mohou projevovat například následovně: výpadky v jednotlivých kvadrantech, skvrnami v zorném poli (skotomy) nebo trubicovitým viděním.
- **Poruchy zrakové ostrosti** – neboli refrakční vady lze rozdělit na poruchy zrakové ostrosti do blízka a poruchy zrakové ostrosti do dálky. Zraková ostrost bývá jedním z hlavních kritérií při klasifikaci zrakového postižení. Zraková ostrost se pohybuje v rozpětí 6/18 – normální zrak až méně než 3/60 – slepota.

- **Poruchy převodní** – při narušení zrakového nervu či zrakového centra v mozku vznikají tzv. převodní poruchy. „*Je možné je charakterizovat také jako poruchy zpracování zrakových podnětů při správné funkci a anatomii samotného bulvu.*“ (Růžičková, 2006, s. 11)
- **Poruchy okulomotorické** – charakteristické pro okulomotorické poruchy je nespolečná práce okohybných svalů, čímž dochází k nedokonalé koordinaci očních pohybů.
- **Poruchy barvocitu** – neboli porucha schopnosti vnímat barvy vzniká na základě nedovyvinutých čípků pro jednu, dvě nebo tři barvy. Dle Růžičkové (2006) patří mezi nejznámější poruchy barevného vnímání achromatopsie (jedinec vnímá pouze černobíle) a daltonismus (jedinec má narušené vnímání červené a zelené barvy).

1.2.3 Klasifikace dle stupně zrakového postižení

Klasifikace dle stupně zrakového postižení nebo také klasifikace speciálněpedagogická se stala v našich podmínkách tou nejpoužívanější. Při klasifikaci využíváme nejen posuzování zrakového postižení, ale klademe důraz na faktory, které mohou kvalitu zrakového vnímání ovlivnit. Při speciálněpedagogické klasifikaci osob se zrakovým postižením budeme vycházet z rozdělení, které uvedly autorky Finková, Ludíková, Růžičková (2007):

- **Osoby nevidomé** - nevidomost označujeme jako nejzávažnější zrakové postižení. „*Nevidomost je ireverzibilní pokles centrální zrakové ostrosti pod 3/60 – světlocit.*“ (Kraus in Ludíková, 2006, s. 12). Dle Krause se nevidomost dále rozlišuje na nevidomost praktickou (pokles zrakové ostrosti od 3/60 do 1/60 nebo poškození zorného pole v rozmezí 5-10 stupňů), skutečnou nevidomost (pokles zrakové ostrosti 1/60 až světlocit nebo poškození zorného pole pod 5 stupňů) a plnou slepotu (může být zachován světlocit s chybou světelnou projekcí až po ztrátu světlocitu).
Nevidomost lze rozdělit na vrozenou a získanou. Mezi příčiny vrozené nevidomosti řadíme dědičnost, virové onemocnění matky, pohlavní nemoc matky, alkoholismus či drogovou závislost matky. Mezi příčiny získané nevidomosti zařazujeme úrazy oka, nádorové onemocnění oka či mozku nebo progresivní vady.
- **Osoby se zbytky zraku** – kategorie osob se zbytky zraku tvoří hraniční skupinu mezi osobami nevidomými a slabozrakými. Tato kategorie vznikla převážně na popud speciálních pedagogů a v lékařských klasifikacích se s ní nesetkáme.

„Zbytky zraku jsou souhrnné označení pro stupeň poškození vidění, které umožňuje hrubou orientaci v osvětleném prostoru.“ (Zášková in Růžičková, 2007, s. 10) Ireverzibilní pokles centrální zrakové ostrosti je u této kategorie v rozmezí 3/60–0,5/60. V průběhu života může docházet k její stagnaci, zlepšení či naopak zhoršení.

Etiologie je obdobná jako u osob nevidomých, také lze rozdělit stav na vrozený a získaný.

K osobám se zbytky zraku můžeme přistupovat rozlišně. Jedna skupina se přiklání k využívání kompenzačních činitelů jako u osob nevidomých. Do této skupiny patří osoby, které rezignovaly na výraznější využívání zbytků zraku. Druhá skupina využívá různých podpůrných opatření, čili spoléhá na pozůstatky vidění a snaží se je co nejvíce používat. Ve zmíněném případě považujeme za velmi důležité dodržování zrakové hygieny.

- **Osoby slabozraké** – tvoří nejobsáhlejší a nejrozmanitější skupinu osob se zrakovým postižením.

„Slabozrakost je orgánové postižení obou očí, které i při optimální brýlové korekci činí jedinci problémy v běžném životě.“ (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007, s. 43) Důsledkem slabozrakosti je snížení, omezení či deformace zrakového vnímání, postiženo je také zrakové pole, zraková ostrost či barvocit.

Mezi příčiny slabozrakosti zařazujeme krátkozrakost, dalekozrakost, nystagmus, zelený nebo šedý zákal. Také slabozrakost lze rozdělit na vrozenou a získanou.

- **Osoby s poruchami binokulárního vidění** - porucha binokulárního vidění patří mezi nejčastěji diagnostikované poruchy u dětí předškolního věku.

„Poruchy binokulárního vidění jsou funkční vady zraku, jedná se o částečné omezení zrakových funkcí většinou jednoho oka. Při poruchách binokulárního vidění dochází k situaci, kdy se na sítnicích obou očí nevytváří na korespondujícím místě dva rovnocenné obrazy, které by po splynutí vytvořily prostorový vjem a zabezpečily tak stereoskopické vidění.“ (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007, s. 47)

Mezi poruchy binokulárního vidění řadíme amblyopii, strabismus a narušení centrální retinální fixace. Tyto poruchy lze při včasné odhalení zmírnit či dokonce při vhodné péči odstranit. Finková (2011) upozorňuje na fakt, že možnost nápravy je nejvyšší do 8 let věku dítěte-s přibývajícím věkem se pravděpodobnost odstranění vady zmenšuje.

Pro komplexní péči o osobu se zrakovým postižením je důležitá návaznost a provázanost mezi jednotlivými obory.

1.2.4 Ostatní typy klasifikace

Z dalších způsobů klasifikace zrakového postižení zmíníme kategorizaci dle Kuchynky, který udává jako kategorizační činitel stav zorného pole a rozlišuje tak normální zrak, zrakové postižení, vážné zrakové postižení a slepotu.

Zrakové postižení lze dělit podle doby jeho vzniku na pre-, peri- a postnatální. „Později získaná vada působí jako trauma, mění situaci k horší variantě.“ (Pipeková, 2006, s. 404) Pro práci s osobou se zrakovým postižením je doba vzniku jejího postižení důležitá informace.

Dále etiologie klasifikujeme na zrakové postižení orgánové a funkční nebo dle délky trvání na akutní, chronické či recidivující zrakové postižení.

Souhrn informací z klasifikací nám přináší komplexní pohled na postižení jedince. Na jejich základě můžeme vytvářet návrh na další postup práce. Tento návrh bude individuální dle potřeb osoby se zrakovým postižením.

Sportovci se zrakovým postižením jsou rozdělováni do kategorií podle pravidel IBSA (International Braille Chess Association – Světová sportovní federace nevidomých sportovců). Pro účel zúčastnění sportovních aktivit jsou rozřídováni do následujících tří kategorií.

Tabulka č. 2: Kategorie sportovců se zrakovým postižením

B1	Osoby nevidomé - tedy osoby bez vjemu světla nebo se vjemem světla, ale bez schopnosti rozeznat tvar ruky, která je umístěna v jakékoliv vzdálenosti a směru.
B2	Osoby se zbytky zraku – do této kategorie patří osoby, které mají schopnost rozeznat tvar ruky až po vizuální ostrost 2/60 a nebo je jejich vizuální pole menší než 5 stupňů.
B3	Osoby slabozraké – zde řadíme osoby, jejichž vizuální ostrost je 2/60 až 6/60, nebo s vizuálním polem, které je větší než 5 stupňů a současně menší než 20 stupňů.

Klasifikaci pro sportovní účely uvádíme z toho důvodu, že sportovní aktivity patří mezi vyhledávané aktivity, kterými osoby se zrakovým postižením tráví svůj volný čas.

1.3 Vliv zrakového postižení na jedince

Zrakové postižení ovlivňuje celou osobnost jedince. Vliv zrakového postižení se projevuje dennodenně v různých aspektech jeho života. Tyto aspekty jsou podmíněné typem a stupněm postižení, příčinou a dobou jeho vzniku. Zrakové postižení zasahuje do procesu vzdělávání, do pracovního uplatnění, procesu socializace a do vlastní seberealizace.

1.3.1 Vliv zrakového postižení na proces vzdělávání

Od chvíle, kdy dítě se zrakovým postižením nastoupí do systému vzdělávání, o něm hovoříme jako o žákovi popřípadě studentovi se speciálními vzdělávacími potřebami. Výchovu a vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami u nás legislativně kotví zákon č. 564/2004 Sb. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání ve znění účinném od 1. 9. 2017 a vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných ve znění účinném od 1. 9. 2017.

V České republice mají žáci se speciálními potřebami, v našem případě zrakovým postižením, následující možnosti vzdělávání. Nejaktuálnější formou vzdělávání je inkluze. V rámci inkluze se mohou vzdělávat individuální či skupinovou integraci v třídách běžných MŠ. Další možností vzdělávání pro tyto žáky jsou speciální třídy při běžných MŠ, ZŠ. Příkladem může být Mateřská škola Ignáta Herrmanna v Ostravě Hrabůvce, která má dvě třídy pro děti se zrakovým postižením. Další možností je vzdělávání v MŠ a ZŠ pro žáky s poruchou zraku - Mateřská škola PARAPLÍČKO v Havířově, SŠ, ZŠ a MŠ prof. V. Vejvodského v Olomouci. Také lze využít nabídku mateřských a základních škol pro kombinované postižení - například Mateřská škola a základní škola pro zrakově postižené a vady řeči Plzeň.

Tak jako u mateřských a základních škol mají studenti se zrakovým postižením studovat v rámci integračního proudu na běžných učilištích, středních školách. Možnost vzdělávání nabízí také Střední škola, základní škola a mateřská škola pro zdravotně znevýhodněné, která nabízí možnost získání maturity v oborech Masér sportovní a rekondiční, Obchodní akademie, Sociální činnost, nebo výučního listu v oborech Rekondiční a sportovní masér, Pečovatelské služby, Prodavač. (Střední škola, základní škola a mateřská škola pro zdravotně znevýhodněné, 2018, Dostupné z: <http://www.sss->

ou.cz/index.php?ID_front_menu=66&s=ss) Specifické postavení má Konzervatoř a střední škola Jana Deyla, která nabízí vzdělávání osobám se zrakovým postižením, které mají hudební talent.

Osobám se zrakovým postižením jsou otevřeny také brány vysokých škol. Vysoké školy nabízejí individuální podporu jedinců s postižením v rámci speciálních poradenských center. Například při Univerzitě Palackého v Olomouci je takovým centrem Centrum podpory studentů se specifickými potřebami.

Velmi důležitou roli hraje ve školství také Speciálněpedagogické centrum, jehož poradenství napomáhá žákovi, rodině i jeho škole nebo školskému zařízení v otázkách zjištění vzdělávacích potřeb, tvorby individuálního plánu (IVP), odkladu školní docházky, vzdělávání v MŠ, ZŠ, přihlášky žáka ke studiu na střední škole. Speciálně pedagogické centrum pro zrakově postižené nalezneme například v Olomouci, Brně nebo Liberci. Formu vzdělávání vybírají na základě svého rozhodnutí a doporučení školského poradenského orgánu, popřípadě lékařů rodiče. Vzhledem k tomu, že rozhodnutí je velmi závažné je důležité brát v potaz všechny faktory, které mohou úspěšnost vzdělávání jejich dítěte ovlivnit.

Důležité je tedy uvědomit si, jak zrakové postižení ovlivňuje samotný výchovně vzdělávací proces a tím žákovu úspěšnost ve škole. Ze zrakového postižení vyplývá, že pracovní tempo žáka bude pomalejší. Ke zvýšenému množství úsilí a pozornosti při práci se váže také rychlejší unavitelnost. *„Pro osoby se zrakovým postižením, bez ohledu na typ či stupeň postižení, je každé získávání, zpracování, uložení i výdej informací komplikovanější a namáhavější, a logicky tedy i časově náročnější. Je důležité, abychom na tento fakt nezapomínali a byli shovívaví.“* (Růžičková, 2007, s. 137) Zrakové postižení tedy ovlivňuje kognitivní funkce jedince, přístupnost k informacím, volbu vzdělávacího zařízení i jeho samotné označení v rámci školství.

1.3.2 Vliv zrakového postižení na profesní uplatnění

Na vzdělávání osoby se zrakovým postižením navazuje jeho pracovní uplatnění. Zaměstnávání osob se zdravotním postižením je legislativně ukotveno v zákoně č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti v aktuálním znění z 1. 1. 2018. Zákon o osobě se zdravotním postižením mluví v případě, že je osoba uznána invalidní v prvním, druhém, třetím stupni nebo je zdravotně znevýhodněná.

Osoba se zrakovým postižením má v současnosti následující pracovní možnosti. Může být zaměstnaná na pozici odpovídající jejím schopnostem, dovednostem, vzdělání na jakémkoliv pracovním místě, které ji její postižení dovoluje vykonávat. Musí však být naplněná pracovní smlouva z obou smluvních stran. V tomto případě mluvíme o chráněném pracovním místě, které vzniká na základě poptávky zaměstnavatele nebo zaměstnance. Zde může být nápomocný příspěvek na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením.

K podpoře před nástupem nebo i po nástupu slouží tzv. podporované zaměstnávání. Dle informační brožury Moravskoslezského kraje Podporované zaměstnávání (2010) je podporované zaměstnávání časově omezená služba, která pomáhá lidem s postižením získat a udržet si práci. Jedním z takových pracovišť je KAFIRA o.p.s. v Opavě.

V současné době fungují také firmy, které byly založeny za účelem podpory zaměstnatelnosti osob se zdravotním postižením. Jedna taková firma má své pracoviště v Krnově a jmenuje se CHRPA sociální firma Slezské diakonie o.p.s.. „*Naši společnost jsme založili na jaře roku 2008 za účelem zaměstnávání osob se zdravotním postižením, rozvíjením jejich schopností a dovedností. Jelikož v dnešní době nechce téměř nikdo tyto lidi zaměstnávat, proto jsme chtěli ukázat, že i tyto osoby jsou pro společnost přínosem a pracovat nejen chtějí, ale také umí.*“ (CHRPA sociální firma Slezské diakonie, 2018, Dostupné z: <https://www.chrpakrnov.cz/o-nas>)

Klást důraz na rovnocenné zaměstnávání osob s postižením je velmi důležité. Každý člověk se chce profesně realizovat, být finančně nezávislý, stát se součástí sociální skupiny, získat status soběstačné osoby a ani u osob s postižením to není jinak.

1.3.3 Vliv zrakového postižení na socializaci

Nedílnou součástí lidského života je socializace. Každý člověk chce být začleněn do společnosti, být její součástí. Osoby se zdravotním postižením vzhledem ke svému postižení získávají svůj sociální status obtížněji, a proto považujeme za velmi důležité jejich socializaci podporovat.

V kontextu osob s postižením tedy socializaci chápeme jako „*pojmem označující proces rovnoprávného společenského začleňování specifických minoritních skupin do vzdělávacího i pracovního procesu a do života společnosti.*“ (Novosad, 2000, s. 18) Autorky Ludíková, Stoklasová (2006) navíc upozorňují na oboustrannost socializačního

procesu, což znamená, že nelze opomíjet fakt, že také intaktní společnost je obohacována a ovlivňována osobou se zrakovým postižením.

Mezi specifické problémy při navazování kontaktů osob se zrakovým postižením patří málo sociálních zkušeností, nevhodný sociální vzor, problém při navazování očního kontaktu, nevýrazné, nevhodné či neodpovídající mimické a gestické projevy, snížená schopnost či úplná neschopnost přijímat neverbální signály od komunikačního partnera.

Problematické se také jeví přijetí sama sebe a svého postižení. Zde bude hrát důležitou roli také doba vzniku, etiologie, rodinné prostředí. Každá osoba se s postižením vyrovnává v jiném časovém rozmezí. Pro nás, tyflopedy, se stává důležitým úkolem podněcovat zájem osob se zrakovým postižením o sebezpřijetí, seberealizaci, sebeuplatnění.

1.3.4 Vliv zrakového postižení na sebeobsluhu

Součástí každodenního života člověka je sebeobsluha. Sebeobsluhu u osob se zrakovým postižením specifikuje její nácvik, který probíhá fázovitě. Při nácviku postupujeme od jednoduchých úkonů k těm složitějším a proces nácviku musí být vytrvalý až do maximálního osvojení. Sebeobsluhu dělíme do následujících oblastí: úprava prostředí, vaření a stolování, úklid domácnosti, péče o oděvy, osobní hygiena a péče o dítě. Všechny tyto činnosti potřebuje osoba se zrakovým postižením nacvičovat. Pro seberealizaci a získání vlastní hodnoty je důležité, aby všechny tyto úkony zvládala osoba se zrakovým postižením samostatně.

Zvládnutí sebeobsluhy ovlivňuje ostatní oblasti života osoby se zrakovým postižením. Pro vzdělávání, pracovní uplatnění, socializaci je zapotřebí, aby byl jedinec vhodně ustrojený, upravený a čistý. Také pro zapojení do aktivit ve volném čase je potřeba splňovat hygienické a vzhledové normy společnosti.

1.3.5 Vliv zrakového postižení na prostorovou orientaci a pohyb

„Mobilita je základním předpokladem samostatného života zrakově postiženého člověka, jeho socializace, začlenění do pracovního procesu i života společnosti vůbec.“ (Wiener, 2006, s. 70) Z uvedené definice vyplývá, jak důležitý je pohyb pro člověka. Pro osobu se zrakovým postižením znamená mobilita samostatnost. Osoba se zrakovým postižením se může samostatně pohybovat doma, ve svém okolí. Samostatný pohyb

umožňuje osobě se zrakovým postižením začleňovat se do všech aktivit intaktní společnosti. Mobilita nabízí větší možnosti seberealizace jak v pracovním uplatnění, tak ve volném čase.

Aby se jedinec se zrakovým postižením mohl samostatně pohybovat, je potřeba, aby získal jistotu v prostorové orientaci (PO) a samotném pohybu (SP). Z tohoto důvodu klademe již od mateřské školy důraz na výuku prostorové orientace u žáků se zrakovým postižením.

Výuku PO SP rozdělil Wiener (2006) na tři oblasti:

1. prvky PO SP – mezi prvky PO SP řadíme chůzi s vidícím průvodcem, bezpečnostní postoje a kluznou prstovou techniku;
2. techniku dlouhé hole;
3. orientační analyticko – syntetickou činnost.

Za podstatné považujeme osvojit si chůzi s vidícím průvodcem ať stálým či náhodným. Průvodce hraje významnou roli v prostorové orientaci člověka se zrakovým postižením v neznámém prostředí, například v muzeích, historických budovách, při vycházkách přírodou.

K nalezení orientačních bodů na stěně ve známém prostředí se používá kluzná prstová technika, která se nazývá trailing. Při této technice je ruka ve výši pasu a její prsty jsou ohnutými vzad a kloužou po povrchu. Tuto techniku lze využít také při návštěvě muzeí a výstav při vyhledávání cedulek či popisků v Braillově písmu u vystavených exemplářů.

Technika dlouhé hole poskytuje jedinci se zrakovým postižením jistotu, bezpečnost a samostatnost. Otvírá mu možnost samostatného a bezpečného pohybu.

Orientační analyticko-syntetická činnost značí schopnost využívat všech dostupných informací během samostatného pohybu. Využívá orientačních znaků a bodů v okolí.

Nácvik PO SP považujeme za důležitou oblast rozvoje pro aktivní život osoby se zrakovým postižením. Samostatný pohyb dává lidem možnost seberealizace a socializace. Lidé se stávají nezávislými na druhé osobě a tím se jim otvírají také bohatší možnosti, jak naplňovat svůj volný čas. Jednou z možností je zapojení se do různých spolků či organizací, dále mohou provozovat sportovní aktivity. S osvojením se PO SP mají také možnost navštěvovat různé turistické cíle dle jejich zájmů.

Proto, aby osoby se zrakovým postižením mohly navštěvovat turistické cíle, dochází k jejich úpravám. Turistické cíle aplikují do svých expozic prvky, které vytvářejí pro tyto osoby vhodné prostředí. Mezi tyto prvky zařazujeme:

- odborný výklad průvodce
- průvodce v Braillově písmu
- orientační/hmatový plán
- reliéfní vyobrazení památky
- akustické informační majáčky
- audio průvodce
- informační panely s audio výstupem
- haptická expozice
- popisky v Braillově písmu
- architektonickou bezbariérovost.

Odborný výklad průvodce poskytuje osobám se zrakovým postižením plnohodnotné zprostředkování informací o daném turistickém cíli. Jeho prostřednictvím se seznamují s expozicí, architekturou či osobnostmi, které jsou spjaty s vybraným cílem. V mnoha případech se jedná o jediný způsob, jakým může osoba se zrakovým postižením získat informace o navštíveném turistickém cíli, pokud s sebou nemá vidící doprovod. V případě zájmu o odborný výklad průvodce je potřeba kontaktovat odpovědnou osobu s dostatečným předstihem. Doporučujeme výklad objednávat minimálně 14 dní před samotnou návštěvou. Jedním z turistických cílů, který nabízí zmíněnou službu, je například Muzeum Blovice.

Dalším prvkem, který mohou turistické cíle nabídnout, aby zpřístupnili expozici pro osoby se zrakovým postižením, je **průvodce v Braillově písmu**. Vzhledem k náročnosti zpracování není takových průvodců publikováno mnoho. V průvodci nalezneme například informace k dané expozici, k její historii, k vystavovaným exponátům, či k osobnostem, které jsou s vybraným cílem spjaty.

Pro vytvoření komplexní představy o vybraném turistickém cíli lze využít **orientačního/hmatového plánu**. Plán zpřesňuje osobě se zrakovým postižením rozmístění místností, expozic ve zvoleném cíli. Plány mohou být exteriérové i interiérové. Plán

zpřístupňuje prostředí a podporuje tak samostatný a bezpečný pohyb osobám se zrakovým postižením.

Informaci o vzhledu zvoleného turistického cíle zprostředkovává **reliéfní vyobrazení památky**. Zprostředkovává osobě se zrakovým postižením informaci o architektonickém řešení stavby. Upřesňuje představu o členění stavby, architektonickém stylu, zdobení i o umístění v okolí. Reliéfními obrázky památek disponují například v České Lípě, kde mají reliéfní vyobrazení radnice a morového sloupu.

Zde bychom zařadili také možnost využití zmenšeného modelu vybraného turistického cíle. Návštěvník se zrakovým postižením by tak jeho prostřednictvím získal 3D představu o vzhledu stavby. Takový model nabízí svým návštěvníkům se zrakovým postižením například zámek Přerov.

Akustické informační majáčky využíváme na frekventovaných místech, jakými jsou například pošty, úřady, nádraží či nemocnice. Majáčky napomáhají osobám se zrakovým postižením v orientaci hlasovými pokyny z reproduktoru. Majáčky ovládají samy osoby se zrakovým postižením speciálním dálkovým ovladačem nebo ovladačem, který je zabudován v rukojeti hole. Například ve městě Jičín mají nainstalovaných 5 akustických majáčků.

Audio průvodce zpřístupňuje informace pomocí elektrického zařízení, které doplňují sluchátka. Se zařízením je velmi jednoduchá manipulace a jeho výhodou je možnost přerušování nahrávky v případě potřeby nebo možnost opakování vybrané části. Audio průvodce zprostředkovává individuální přenos informací o turistickém cíli, přenos zvukových efektů nebo hudby. Lze ho využít při navádění osoby se zrakovým postižením po trase expozice. Audio průvodce nabízí například zámek Kozel nebo Regionální muzeum Mikulov.

Součástí mnohých expozic jsou **informační panely s audio výstupem**. Tyto panely jsou většinou doplňujícím prvkem expozic a poskytují doplňkové informace. Je však potřeba při jejich instalaci zajistit, aby netvořily bariéru pro pohyb osoby se zrakovým postižením. Měly by proto být vhodně umístěny. Ke zvýšení samostatnosti a bezpečnosti pohybu osoby se zrakovým postižením expozicí přispěje, když bude jejich umístění označeno v hmatovém/orientačním plánu, popřípadě aby k nim vedla vodící linie.

Pro osoby se zrakovým postižením vznikají **haptické expozice**, které jsou určeny k hmatovému poznávání. Tyto expozice vznikají jako samostatné expozice nebo jsou dílčími součástmi jiných expozic. Haptické expozice nabízejí k dotýkání exponáty, které mají vysokou životnost, nebo se jedná o repliky originálů či zajímavé přístupné architektonické prvky budov. Vždy je zapotřebí brát na vědomí, že exponáty musí být pro osobu se zrakovým postižením bezpečné. Pro tvorbu haptické expozice lze využít metodické publikace **DOTÝKEJTE SE PROSÍM!**, kterou připravily Terezie Hradílková a Vladimíra Sýkorová. Stálou haptickou expozici s názvem Hmatové sochařství. Touch sculpture otevřela v roce 2008 Oblastní galerie Vysočiny v Jihlavě a prezentuje v ní sochařskou tvorbu nevidomých autorů.

Součástí expozic turistických cílů jsou také **popisky v Braillově písmu**. Tyto popisky umožňují osobě se zrakovým postižením orientovat se v expozici a v exponátech. Jejich umístění a obsah definuje Šobáňová (2014, s. 151) „*popisky v Braillově písmu by měly obsahovat stejný text jako běžné popisky, jejich umístění je vždy v blízkosti předmětu, avšak nikoliv na stěnách (kde je obtížné je číst)*“ Použití popisků podtrhuje vytvoření správné představy o exponátech. Vždy je však potřeba podpořit haptické vnímání slovním popisem, tak aby byla utvořena co nejkompaktnější představa.

Architektonická bezbariérovost není důležitá pouze pro osoby se zrakovým postižením, ale také pro osoby s tělesným postižením, seniory popřípadě pro matky s dětmi. V současnosti jsou všechny nové budovy stavěny jako bezbariérové podle vyhlášky č. 398/2009 Sb. o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové využívání staveb, která je v účinnosti od 5. listopadu 2009. Problém s bezbariérovostí nastává převážně u budov, které byly postaveny před rokem 2009, neboť jejich stav nemusí odpovídat platné vyhlášce.

Pro osoby se zrakovým postižením je potřeba do expozic zakomponovat vodící linie, odstranit vystupující odpadkové koše, informační panely a jiné předměty, či odstranit nerovnosti v terénu, které by mohly pro osobu se zrakovým postižením tvořit nepředvídatelnou překážku. Překážky je možné upravit či obměnit za takové, které budou mít pevnou zarážku pro bílou hůl. Vizuálně kontrastní barvou, popřípadě změnou povrchu by měly být označeny hrany nástupního a výstupního schodu schodiště. Kontrastně by měly být označeny dveře do výtahu, místností a prosklené plochy.

Všechny zmíněné prvky tvoří komplexní soubor opatření. Tento komplexní soubor prvků napomáhá osobám se zrakovým postižením k samostatnosti a orientaci během návštěvy vybraného turistického cíle. Ze zmíněných prvků jsme vytvořili mapující formulář (Příloha č. 1). Vytvořený formulář bude sloužit k mapování přístupnosti vybraných turistických památek, kterým se zabýváme v praktické části práce.

1.4 Kompenzační činitele

Deficit zraku zasahuje také kognitivní funkce a smysly jedince. Pro optimální rozvoj osoby se zrakovým postižením potřebuje zmíněné smysly v maximální míře rozvíjet. Mluvíme tedy o kompenzaci zrakového postižení. Ludíková (1989, s. 6, 7) definuje kompenzaci následovně: „*Kompenzace je souhrn speciálně pedagogických postupů, jimiž se zlepšuje a zdokonaluje výkonnost jiných funkcí než funkce postižené. Kompenzační metody se tedy zaměřují nikoli jenom na poruchu té činnosti, která je příčinou defektivy, ale náhradní výkonnost funkcí jiných. Postupné rozvíjení a zbystrňování jiných smyslů v průběhu kompenzační činnosti se promítá do celé psychiky postiženého člověka. Rozšiřují se tím pohotovost i bohatství asociační, zvyšuje se aktivita nervově duševní, čímž se zpětně ovlivňuje výkonnost duševní, smyslová i pohybová. Takovým způsobem se daří zmírňovat, ba i překonávat nedostatky té činnosti, jež byla příčinou defektivy.*“ Z uvedené definice vyplývá, že rozvoj osoby se zrakovým postižením musí být komplexní po všech stránkách. Cílem kompenzace je, aby se osoba co nejlépe a co nejrychleji dokázala se svým postižením vyrovnat, aby se mohla zapojit do vzdělávání, profesního života, společnosti, aby zvládla sebeobsahu a prostorovou orientaci.

Kompenzační činitele hrají významnou roli při naplňování volného času osoby se zrakovým postižením. Jejich prostřednictvím získávají komplexní informace o navštíveném turistickém cíli, o expozici, architektonickém řešení budovy, o jednotlivých exponátech.

Kompenzační činitele rozdělujeme do následujících dvou skupin:

- vyšší kompenzační činitele
- nižší kompenzační činitele.

1.4.1 Vyšší kompenzační činitele

První skupinou jsou vyšší kompenzační činitele, zde řadíme kognitivní funkce. Mezi kognitivní funkce patří pozornost a koncentrace, představivost, paměť, myšlení a řeč.

Stoklasová (In Ludíková, 2005, s. 69) uvádí, že tyto funkce „*nevidomému usnadňují orientaci, učení, komunikaci a zapojují jej tak do života okolní společnosti*“. Mimo vyjmenované aktivity se také podílejí na kvalitě a kvantitě získaných informací o vybraném turistickém cíli, pomoci nižších kompenzačních činitelů.

Zrakové postižení ovlivňuje **pozornost** jedince. „*U zrakově postižených musí být pozornost přítomná skoro pořád, protože to, co člověk bez zrakové vady vykonává s naprostou samozřejmostí (například chůze v neznámém prostoru), je pro nevidomého situací, jež vyžaduje aktivizaci téměř celé jeho osobnosti.*“ (Stoklasová, 2005, s. 70) Z uvedené definice vyplývá, že koncentrace pozornosti je pro osobu se zrakovým postižením náročná a proto se lehce unaví.

K pozornosti se váže také **koncentrace** neboli soustředění. Naučit se soustředit se je pro osobu se zrakovým postižením velmi důležité vzhledem k jejímu samostatnému pohybu a prostorové orientaci. Jedinec si musí uvědomovat polohu svého těla v prostoru a své vlastní pohyby. „*Schopnost soustředit se je o nevidomého velmi důležitou činností, která mu pomáhá při většině činnosti dne.*“ (Stoklasová, 2006, s. 23)

U **představivosti** hraje důležitou roli doba vzniku postižení. O vizuálně nulové zkušenosti hovoříme u nevidomých od narození. Zde kompenzují roli zraku ostatní smysly. Osoba nevidomá je odkázána na svůj hmat, čich, chuť a sluch. Litvak (1978) uvádí, že v představivosti zrakově postižených jsou charakteristické zvláštnosti, mezi které patří zlomkovitost, schematismus, nízký stupeň zevšeobecnění a verbalismus.

Důležitou kognitivní funkcí osob se zrakovým postižením je **paměť**. Převládajícím typem paměti je paměť sluchová a hmatová. Paměť hraje důležitou roli také pro prostorovou orientaci, ta má v životě osoby s těžkým zrakovým postižením významné postavení.

Myšlení osob se zrakovým postižením musíme neustále podněcovat, aby se mu podařilo nahradit nedostatky smyslového vnímání. Stoklasová (2006) přidává, že myšlení úzce spolupracuje s rozvojem řeči.

Řeč se stává prioritním zdrojem informací – upřesňuje identifikaci předmětů, doplňuje a zpřesňuje zkreslené popřípadě zrakové představy. Řeč napomáhá v socializaci a stává se hlavním kompenzačním prostředkem zrakového postižení. Důležitou součástí komunikace je její neverbální část - tedy neverbální komunikace. U osob se zrakovým postižením je vzhledem k tomu, že se nápodobou tuto komunikaci naučit v důsledku svého

postižení nemohou, neverbální komunikace narušena. Což znamená, že neverbální komunikace nekoresponduje s komunikací verbální.

1.4.2 Nižší kompenzační činitele

Druhou skupinou kompenzačních činitelů jsou nižší kompenzační činitele. Do této kategorie zařazujeme ostatní smysly jedince, tedy čich, chuť, sluch a hmat.

Čich a chuť jsou u člověka vyvinuty slabě, lze říci, že jsou to pouze doplňkové smysly. Avšak i ty mohou napomoci osobě se zrakovým postižením například v orientaci v prostoru. Na základě čichu lze dle specifických vůní zpřesnit polohu ve městě. Chuť zase plní roli kontrolní a to ve vztahu ke konzumaci jídla.

Dle Stoklasové (2006) patří **sluch** mezi nejdůležitější nižší kompenzační činitele. Říká, že osoby se zrakovým postižením jsou citlivější k sluchovým podnětům, aby ale mohli sluch při ztrátě zrakové funkce využívat, musí se naučit získané sluchové signály lépe zpracovávat. Je tedy potřeba sluch cvičit a rozvíjet ho už od raného věku. Sluch hraje pro osobu se zrakovým postižením podstatnou roli, která může usnadnit nebo být nápomocná v otázce prostorové orientace. Nelze opomenout ani fakt, že prioritně audio cestou probíhá také vzdělávání.

Dalším smyslem, který usnadňuje prostorovou orientaci a hlavně získávání informací je **hmat**. Dbáme proto na rozvoj hrubé a jemné motoriky. Hmatem osoba se zrakovým postižením dovede číst Braillovo písmo a také ji napomáhá v orientaci v prostoru. Stoklasová (2005) říká, že nedílnou součástí hmatového vnímání je také vnímání prostoru pomocí chodidel.

„Ztráta zraku nebo narušení činnosti zrakového analyzátoru vede k přestavbě činnosti jiných analyzátorů. Čím je defekt těžší, tím větší je počet systémů organismu se zapojuje do kompenzace.“ (Litvak, 1979, s. 23) Rozvoj všech kompenzačních činitelů je pro osobu se zrakovým postižením velmi důležitý pro její vlastní rozvoj a pro její samostatnost ve všech ohledech. Je tedy důležité pohlížet na osobnost jedince komplexně a hlavně brát ohled na individualitu každého jedince.

Při návštěvě turistického cíle se představa o expozici utváří převážně pomocí sluchu a hmatu. Chuť a čich zůstávají v pozadí. Vůně expozice však může v osobě se zrakovým

postižením vyvolávat příjemné či nepříjemné pocity a tím dokreslovat celkovou atmosféru návštěvy vybraného turistického cíle.

Také kognitivní funkce jsou v procesu poznávání turistického cíle důležité. Osoba se zrakovým postižením potřebuje disponovat dostatečnou pozorností a koncentrací, aby se soustředila na jednotlivé části expozice, jednotlivé exponáty či na odborný výklad průvodce. Zásadní roli při návštěvě turistického cíle hraje představivost. Vzhledem k tomu, že představivost osob se zrakovým postižením je značně strohá, musíme ji slovně podněcovat detailními informacemi. Řeč osoba se zrakovým postižením využívá v komunikaci s průvodcem expozicí či doprovodem. Pomocí řeči návštěvník získává od průvodce informace, popřípadě se doptává na detaily či fakta, které ho zajímají. Pro získání ucelené představy o daném turistickém cíli je potřeba zapojení všech kompenzačních činitelů, je tedy důležité zaměřovat se na jejich rozvoj.

2 Volný čas a jeho prožívání u osob se zrakovým postižením

Trávit volný čas lze velmi variabilně. Můžeme ho trávit organizovaně nebo neorganizovaně, kolektivně či individuálně, ve městě nebo v přírodě. Prováděná aktivita ve volném čase může být spontánní nebo pravidelná. Záleží vždy na individualitě každé osoby.

V kapitole definujeme pojem volný čas a faktory, které ovlivňují, jakým způsobem osoba se zrakovým postižením volný čas tráví. Dále se zaměřujeme na klasifikaci volného času a uvádíme nabídku aktivit v jednotlivých kategoriích. Kapitulu zařazujeme proto, aby objasnila, jaké možnosti mají osoby se zrakovým postižením při výběru volnočasových aktivit.

V předchozí kapitole jsme se zmínili o vlivu zrakového postižení na vzdělávání. Vzdělávací instituce nabízejí také mnoho podnětů pro trávení volného času. Při školách funguje mnoho kroužků, školních klubů, které přinášejí různorodé možnosti trávení volného času. Dalším zařízením, které nabídku činností nabízí, jsou základní umělecké školy.

Také profesní uplatnění osoby se zrakovým postižením ovlivňuje v dospělosti trávení volného času. Jedinec se začlení do sociální skupiny v práci a tím může být ovlivněn způsob trávení jeho volného času. Navázané sociální kontakty mohou obohacovat jeho volný čas. Stává se tedy významným socializačním činitelem.

Správná náplň volného času má pro zrakově postižené velký význam. *„Cílem je umožnit zrakově postiženým nejen možnost sportovního vyžití, ale zároveň zprostředkovat poznávání zajímavých míst, návštěvy kulturních památek a hlavně poznání nových kamarádů. Jednak je tím přispíváno k větší samostatnosti, získání sebevědomí, ale důležitý je i sám o sobě pohyb, který může výrazně zlepšit dovednost i při prostorové orientaci a samostatném pohybu a tím pomoci při integraci zrakově postižených.“* (Možnosti volnočasových aktivit, 2018, Dostupné z: <http://www.tyflonet.cz/volnocasove-aktivity/moznosti-volnocasovych-aktivit>)

2.1 Definice volného času

„Volný čas je komplex aktivit mimo pracovní, společenské závazky, jimiž se jedinec zabývá ze své vůle, aby si buď odpočinul, pobavil nebo svobodně zdokonaloval svou tvůrčí

kapacitu.“ (Dumazadier in Kratochvílová, 2004, s. 77) Jedná se tedy o čas, který trávíme po pracovní době a jeho způsob trávení si vybírá každý jedinec dobrovolně.

Trávení volného času ovlivňují mnohé faktory. Mezi faktory, které rozhodují o způsobu trávení volného času, řadí Veselá (1999) tyto: pohlaví, věk, zdravotní stav, rodinný stav, povolání, vzdělání, bydliště, materiální zajištění jedince, roční období, pracovní den/volný den, hodnotovou orientaci člověka, rodinné klima, celkovou úroveň kultury člověka a společnosti.

- **Pohlaví** – Muži a ženy tráví volný čas rozlišně. U mužů bude převaha sportovních, technických či kutilských aktivit. Ženy budou preferovat aktivity estetické – návštěvy výstav, koncertů. V popředí zájmu žen budou také rukodělné činnosti, vaření.
- **Věk** – Věk významně ovlivňuje volbu aktivit pro náplň volného času. Ve věku, kdy je jedinec se zrakovým postižením vzděláván, je mu nabídkou školských zařízení podbízeno velké množství rozličných aktivit. V dospělosti už si musí podněty pro trávení volného času hledat jedinec sám. Dokud nezaloží rodinu má tento čas charakter hledání svého já, socializace, hledání partnera. V seniorském věku bude trávení volného času navíc přizpůsobeno fyzické zdatnosti jedince.
- **Zdravotní stav** – Vzhledem k zrakovému postižení jedince je volba aktivit ovlivněna nejen stupněm zrakového postižení, ale také dobou jeho vzniku. Oba faktory výrazně ovlivňují výběr volnočasových aktivit.
- **Rodinný stav** – Svobodný jedinec má větší časovou dotaci pro uplatňování volnočasových aktivit. Ve chvíli, kdy jedinec zakládá rodinu, předpokládáme, že převážnou část volného času bude věnovat jí a provozování společných volnočasových aktivit.
- **Povolání** – Pokud má jedinec dlouhou pracovní dobu bude vyhledávat jiné aktivity než jedinec s krátkou pracovní dobou. Takový jedinec se bude směřovat k aktivitám, které může dělat doma a nebudou omezeny z časového hlediska, např. pletení z papírů, četba nebo bude volit aktivity, ve kterých nebude odkázán na společnost někoho dalšího anebo na daný čas provozované aktivity.
- **Vzdělání** – Veselá (1999) říká, že lidé, kteří dosáhnou vyššího vzdělání, kladou na volbu náplně volného času vyšší nároky.

- **Bydliště** – Rozdíly mezi trávením volného času vidíme nejen v případě, že se zaměříme na možnosti výběr aktivit na vesnici a ve městě, ale také velikost města ovlivňuje nabídku volnočasových aktivit. Ve velkých městech, popřípadě ve městech, kde se nacházejí sídla organizací, které se věnují lidem se zrakovým postiženým lidem, bude nepochybně nabídka aktivit vyšší a pestřejší.
- **Materiální zajištění jedince** – Finance hrají důležitou roli ve volbě aktivit jak u osob s postižením tak i u intaktní populace. Primárně si obě skupiny vybírají zájmové aktivity, které jsou zdarma nebo s minimální finanční investicí. Čím většími finančními prostředky rodina či jedinec oplývá, tím finančně náročnější aktivity si může vybírat.
- **Rodinné klima** – Důležitou roli hraje rodinné klima. Pokud je od dětství v rodině běžné trávit volný čas aktivně, lze předpokládat, že si jedinec naučený model v dětství ponese po celý život.
- **Roční období** – Některé druhy aktivit jsou pouze sezónního charakteru – nelze je tedy provozovat celoročně. Je vhodné neprovozovat pouze aktivitu sezonní, ale trávit čas různorodě a být aktivní celoročně.
- **Celková úroveň kultury člověka a společnost** – Je důležité odstraňovat bariéry v kontaktu mezi intaktní společností a osobami se zrakovým postižením. Vlivem integračního trendu má jedinec se zrakovým postižením velké příležitosti k tomu, aby využíval všech volnočasových aktivit, které jsou nabízeny. Vybrané aktivity se přizpůsobí individuálním potřebám a schopnostem osoby se zrakovým postižením.

Dle Hofbauera (2004) patří mezi základní funkce volného času odpočinek, zábava a rozvoj osobnosti.

2.2 Klasifikace volného času

Aktivity volného času klasifikujeme dle Ludíkové, Stoklasové (2005) do pěti oblastí. Tyto oblasti nabízejí osobě se zrakovým postižením různorodé aktivity, které může ve svém volném čase aplikovat.

- **Estetickovýchovné aktivity** – *„Činnosti jsou zaměřeny na rozvíjení výtvarného hudebního, literárního, dramatického a hudebně-pohybového projevu, na kulturu chování, výchovu vkusu a rozvíjení tvořivosti.“* (Ludíková, Stoklasová, 2005, s. 39) Možnosti, které jsou nabízené v uvedené definici, jsou u osob se zrakovým postižením velmi oblíbené. Seberealizovat se v nich mohou v kroužcích

při školských zařízeních, v základních uměleckých školách, ve střediscích volného času, či v domech dětí a mládeže. Ludíková, Stoklasová (2006) uvádějí, že je důležité si uvědomit, že tyto instituce jsou určeny pro intaktní společnost a proto je potřeba individuálně upravit podmínky, metody, formy práce. Nezbytné se však jeví proškolení pracovníka, který poté tyto aktivity organizuje.

Specifické místo v této oblasti zaujímá Konzervatoř a střední škola Jana Deyla, která nabízí vzdělávání v oblasti hudby, zpěvu, ladění klavírů a to především pro osoby se zrakovým postižením.

Další možností je výběr z nabízených aktivit organizace pro osoby se zrakovým postižením, které vytváří aktivity po osoby se zrakovým postižením na míru. Takovou organizací je například sdružení Slepíši, SONS, Okamžik.

- **Společenskovední aktivity** – Společenskovední aktivity lze zařadit mezi aktivity, které jsou poměrně dostupné. „*Většinou potřebují pro jejich realizaci pouze změnit či upravit podmínky.*“ (Ludíková, Stoklasová, 2005, s. 38) Do aktivit tohoto typu řadíme studium jazyků, sběratelství, zapojení do vlastivědných, historických či publicistických kroužků.

V rámci zmíněných kroužků může být podnícena vlastní touha jedince po turistických aktivitách. Jedinec chce nejen sbírat teoretické poznatky, ale chce je uplatňovat v praxi, chce poznávat a objevovat přírodu, památky kolem sebe.

- **Pracovně-technické aktivity** – „*Tato forma volnočasových aktivit napomáhá k systematickému zdokonalování manuálních dovedností, obohacování vědomostí o technické poznatky i aplikace těchto poznatků v praxi.*“ (Ludíková, Stoklasová, 2005, s. 38) Lze využít aktivity zaměřené na informační a výpočetní techniku, ruční práce, vaření, kutilství. Provozování těchto aktivit může dítě/žák navést na budoucí volbu povolání.
- **Přírodovědné a ekologické aktivity** – Smyslem tohoto druhu aktivit je vzbuzení aktivního zájmu o přírodu. Různorodost přírody dává možnost osobám se zrakovým postižením získávat informace z oblasti zoologie, botaniky, paleontologie, mineralogie. Vědecké instituce pořádají přednášky, besedy, semináře na různá přírodovědná či ekologická témata.

V dnešní době se setkáváme se také speciálními výstavami, které umožňují osobám se zrakovým postižením exponátů se dotýkat. Takové výstavy pořádají například botanické či zoologické zahrady, muzea, galerie umění či hvězdárny.

- **Tělovýchovné, sportovní a turistické aktivity** – „*Tělovýchovné, sportovní a turistické aktivity by měly i u osob se zrakovým postižením zaujímat významné místo, neboť přispívají k zlepšení fyzické zdatnosti i psychické odolnosti.*“ (Ludíková, Stoklasová, 2005, s. 40) Při výběru sportovních aktivit si osoby se zrakovým postižením mohou vybírat sporty určené pro osoby zdravé a jejich případné modifikace (cyklistika na tandemovém kole, běh s trasérem) nebo ze sportů, které jsou určeny speciálně pro osoby nevidomé např. goalball či showdown.

Další možností je turistika. Turistika osobě se zrakovým postižením poskytuje prostor pro aplikování získaných vlastivědných či přírodovědných poznatků. Při turistice se nejčastěji využívá doprovodu vidící osobou. Vidící osoba upozorňuje na změny v terénu. Cílem turistiky může být přírodní zajímavost, historická památka, skanzen, zoo, technická památka nebo muzeum.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

V současné době považujeme za prioritní trend, který se týká osob se zrakovým postižením, inkluzi. O inkluzi se mluví hlavně vzhledem ke vzdělávání, popřípadě vzhledem k profesnímu uplatnění. Je však potřeba si uvědomit, že osoba se zrakovým postižením netráví čas pouze ve škole či v práci, ale má také volný čas, který chce plnohodnotně naplňovat. Jak jsme zmínili v teoretické části práce, trávení volného času ovlivňují mnohé faktory: pohlaví, věk, zdravotní stav, bydliště, roční období a jiné.

Tak jako pro osoby intaktní je i pro osoby se zrakovým postižením různorodá nabídka volnočasových aktivit. Aktuálním trendem je začleňovat osoby se zrakovým postižením do aktivit, které jsou nabízeny osobám intaktním. Volnočasové aktivity mohou být následujícího zaměření – estetickovýchovné, společenskovední, pracovní-technické, přírodovědné či ekologické a v neposlední řadě tělovýchovné, sportovní a turistické. Naše práce se zaměřuje na aktivity turistické. Naším záměrem bylo vybrat turisticky zajímavé cíle v Moravskoslezském kraji a zmapovat, zda jsou vhodné pro návštěvu osoby se zrakovým postižením.

Náplní praktické části je kvalitativní výzkum. Kvalitativní výzkum chápeme jako „proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému.“ (Creswell in Hendl, 2008, s. 48) Vybranou definici jsme vybrali s ohledem na to, že inkluze osob se zrakovým postižením do intaktní společnosti je aktuálním sociálním tématem. Současná společnost hledá řešení sociálního problému, který vznikl v minulosti, kdy byly osoby se zrakovým postižením vyčleňovány z intaktní společnosti. Kvalitativním výzkumem analyzujeme vybrané turistické cíle v Moravskoslezském kraji vzhledem k možnosti návštěvy osoby se zrakovým postižením.

3 Současný stav řešení problematiky doma a v zahraničí

V České republice mnohá muzea, zámky, galerie uzpůsobují své sbírky tak, aby byly přístupné pro osoby se zrakovým postižením. Vznikají však i samostatné expozice, které jsou určeny pro osoby se zrakovým postižením. Jednu z těchto expozic nalezneme v Klášteře sv. Anežky České na Starém Městě. Tato expozice představuje odlitky sochařského umění z 13. až 15. století. V Praze mohou osoby se zrakovým postižením navštívit také Muzeum hlavního města Prahy, které nabízí zmenšené modely budov reprezentujících různé stavební slohy.

Tématem naší práce je Přístupnost turistických památek pro osoby se zrakovým postižením v Moravskoslezském kraji. Na obdobné téma se zaměřila také výzkumnice Alice Šedivá Neckářová, která na téma nahlížela z pohledu cestovního ruchu v regionu Vysočina. Předmětem jejího zkoumání bylo přizpůsobení objektů pro osoby s tělesným, zrakovým a sluchovým postižením. Svůj průzkum provedla v roce 2016. Přístupnost brněnských památek pro osoby se zrakovým postižením zpracovala ve svém výzkumu Petra Goliášová v roce 2005. Hmatovými výstavami – výstavami vstřícnými pro osoby se zrakovým postižením se ve své práci zabývala Linda Pilařová v roce 2008.

V zahraničí nalezneme zpřístupněné muzeum pro osoby se zrakovým postižením například v Paříži, konkrétně muzeum Louvre. Pro muzeum je samozřejmostí speciální úprava expozic – vodící linie, štítky v Braillově písmu, reprodukce děl, kterých je možné se dotýkat, audioprůvodce a také rampa pro přístup pro osoby se zdravotním postižením. „*Different levels of interpretation are possible for each visitor, from a simple formal orientation to a knowledgeable lecture.*“ (ICOM museum, 2018, Dostupné z: http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/ICOM_News/2011-2/ENG/icomnews2011-2_ENG.pdf) V překladu říká, že pro každého návštěvníka, lze nalézt vhodnou formu výkladu – od jednoduchého popisu až po vědeckou přednášku. Mezi další muzea, ve kterých jsou osoby se zrakovým postižením vítány návštěvníky, patří například Iziko South African Museum v Kapském městě či Metropolitan Museum of Manila na Filipínách.

Pro tvorbu, popřípadě úpravu galerií a výstav existují metodiky, které napomáhají při vytváření přístupných expozic pro osoby se zrakovým postižením. Takovou metodikou ve světě je např. Guidelines to ensure accessibility to museums and exhibitions for the blind

and partially sighted z roku 2011. Také v České republice vznikají publikace (nebo jsou překládány), které se věnují úpravě expozic, pro osoby se specifickými potřebami, například:

- Oldřich Bystřický – Veřejnosti naproti - Sahat a přetvářet dovoleno;
- Milan Jančo – Návštěvníci muzeí se specifickými potřebami:nevidomí;
- Daniela Filipová – Projektujeme bez bariér;
- Patrick Bernard – Muzea pro všechny. Příručka k fyzické a smyslové dostupnosti muzeí.

Publikování knih s tematikou, která pomáhá zpřístupňovat různé památky a expozice, hodnotíme jako velmi přínosné. Tyto publikace mohou sloužit jako inspirace či návody, jak zajistit v přístupnosti expozic pozitivní změnu směrem k osobám se specifickými potřebami.

4 Cíl práce

Hlavním cílem předkládané práce je zjistit, zda jsou vybrané turistické cíle v Moravskoslezském kraji přístupné pro osoby se zrakovým postižením.

Prvním cílem bude výběr vhodných turistických cílů. Na základě návštěv různých turistických cílů v Moravskoslezském kraji vybereme pět turistických cílů, které budou vhodné pro návštěvu osoby se zrakovým postižením.

Ve zvolených turistických cílech požádáme odpovědné osoby expozic o strukturovaný rozhovor. Otázky rozhovoru si připravíme dopředu na základě naší předchozí návštěvy expozic. Odpovědi z rozhovorů nahrajeme na záznamník a následně vyhodnotíme.

Pro návštěvu vybraných turistických cílů jsme oslovili pana Pavla, který je nevidomý. Pan Pavel ztratil zrak v důsledku svého onemocnění v dospělosti. Pro zaznamenávání získaných poznatků jsme před společnou návštěvou zhotovili formulář pro mapování přístupnosti. Formulář vznikl na základě naší předchozí návštěvy a také na základě studia odborné literatury, která se věnuje přístupnosti památek pro osoby se zrakovým postižením. U jednotlivých položek formuláře budeme blíže specifikovat současný stav a také možnosti úprav. U každého turistického cíle uvedeme shrnující komentář ze strany pana Pavla.

Při zpracovávání práce jsme odpovídali na následující výzkumné otázky:

- Jsou vybrané turistické cíle přístupné pro osoby se zrakovým postižením?
- Jak jsou vybrané turistické cíle speciálně přizpůsobené pro návštěvu osobou se zrakovým postižením?
- Je z pohledu osoby se zrakovým postižením turistický cíl přístupný?
- Je vybraný turistický cíl přístupný pro osoby se zrakovým postižením z pohledu odpovědné osoby?
- Je vybraný turistický cíl přístupný pro osoby se zrakovým postižením z pohledu tyflopeda?
- Jaké úpravy jsou nezbytné, aby byly turistické cíle přístupné osobám se zrakovým postižením?

5 Metody výzkumu

5.1 Charakteristika výzkumu

Zvolenou metodou výzkumu byl kvalitativně orientovaný výzkum, který byl realizován pomocí nestrukturovaného pozorování a polostrukturovaného rozhovoru.

Nestrukturované pozorování nám zprostředkovalo možnost „*popsat sledované jevy, jejich aktéry a vztahy mezi nimi nebo např. i místa, kde se jevy vyskytují. Výzkumník může zodpovědět otázky PROČ? JAK?*“ (Linderová, 2016, str. 58) Vybraná metoda sběru dat nám umožňovala získat odpovědi na vytyčené výzkumné otázky, které se týkaly přístupnosti turistických cílů pro osoby se zrakovým postižením. Pozorování nám tedy dává prostor na zkoumání, jak jsou zvolené turistické cíle připravené na návštěvu osob se zrakovým postižením či jaké prvky jsou v expozicích použity. Zvolená metoda nám zajistila informace od osoby se zrakovým postižením a také vytvořila prostor pro mapování turistického cíle tyflopedem.

Druhou výzkumnou metodou byl polostrukturovaný rozhovor. Polostrukturovaný rozhovor lze charakterizovat jako sběr dat, který je prováděn s určitým cílem za účelem výzkumné studie. Při polostrukturovaném rozhovoru si na základně zvolených otázek dotváříme obraz na vybraný turistický cíl z pohledu odpovědné osoby. Polostrukturovaný rozhovor nám dodává jistou míru svobody při samotné realizaci rozhovoru. Je možné měnit pořadí otázek nebo otázky doplňovat na základě aktuálních okolností. „*Rozhovor spočívá v bezprostřední verbální komunikaci výzkumného pracovníka a respondenta.*“ (Švaříček, 2007, s. 13) Metodu rozhovoru jsme zvolili pro komunikaci s odpovědnými osobami vybraných turistických cílů. Jeho prostřednictvím mapujeme, jaké služby nabízí vybraný cíl ve vztahu k osobám se zrakovým postižením.

Zvolené metody zajišťují pohled na turistické cíle všech zúčastněných stran, tedy osoby se zrakovým postižením, odpovědné osoby daného turistického cíle a tyflopeda.

5.2 Charakteristika výzkumného souboru

Pro výzkumnou část práce jsme zvolili pět turistických cílů v Moravskoslezském kraji, které se nám zdají zajímavé a vhodné pro návštěvu osobou se zrakovým postižením.

Moravskoslezský kraj nabízí různé možnosti jak trávit volný čas. V jeho statutárním území se nacházejí lázně, přírodní památky, rozhledny. Mezi často navštěvované

a vyhledávané turistické cíle patří zámky a hrady. Jedním z atraktivních zámků pro návštěvníky je zámek ve Studénce, ve kterém sídlí Vagonářské muzeum. Moravskoslezský kraj nabízí turistům také technické památky Mezi technické památky, mezi které řadíme další vybraný turistický cíl, Technické muzeum Tatra v Kopřivnici. Vyhledávaným místem pro výlety je také areál MINIUNI – Svět miniatur v Ostravě, který návštěvníkům zprostředkovává miniatury světových památek. Pro osoby se zájmem o historii nabízí město Nový Jičín Expozici Generál Laudon a Expozici klobouků.

Mezi námi vybraných pět turistických cílů tedy řadíme:

- Vagonářské Muzeum ve Studénce
- MINIUNI – Svět miniatur v Ostravě
- Technické muzeum Tatra v Kopřivnici
- Expozice Generál Laudon v Novém Jičíně
- Expozice klobouků v Novém Jičíně

Vybrané turistické cíle jsme navštívili s panem Pavlem, který je nevidomý. Jeho zrakové postižení vzniklo na základě onemocnění diabetes mellitus tedy cukrovky, kterou měl od dětství. O svůj zrak přišel ve svých 35 letech. Pan Pavel se pohybuje pomocí bílé hole.

Pan Pavel se v době, kdy přišel o zrak, rozváděl se svou manželkou. Má dceru ve věku 26 let. V současné době žije se svými rodiči, na které je odkázán při každodenním životě. Bydlištěm pana Pavla je město Kopřivnice, kde s rodiči žije v bytě v panelovém domě bez bezbariérových prvků. Pana Pavla jsme oslovili na základě doporučení kolegyní, která v minulosti pracovala v Tyfloservise v Novém Jičíně, odkud pana Pavla znala.

Mezi záliby pana Pavla patří sledování aktuálního dění v České republice, ale i ve světě. Od doby, kdy pan Pavel přišel o zrak, neprovozoval žádné sportovní aktivity. Zapojoval se do nabízených činností Tyfloservisu, který měl své sídlo v Novém Jičíně. Společně s dalšími klienty se zrakovým postižením absolvoval výlety, které Tyfloservis nabízel. Od doby, kde byl Novojičínský Tyfloservis uzavřen, se pan Pavel nezapojil do žádné jiné organizace či sdružení. Jeho aktivit jsou v současné době omezené pouze na ty, které jsou spojené s běžným životem – návštěva lékaře, nakupování, občasné posezení s přáteli.

6 Realizace výzkumu

Pro samotný výzkum bylo nutné sestavení výzkumného plánu.

Prvním krokem byl výběr vhodných turistických cílů. Jak bylo již zmíněno, nalezneme v Moravskoslezském kraji spoustu přírodních, historických či technických památek. Bylo tedy důležité vybrat památky, jejichž návštěva obohatí osoby se zrakovým postižením. Vybrané památky jsme před realizací samotného výzkumu navštívili, abychom se s nimi seznámili.

Dalším krokem bylo oslovení osoby se zrakovým postižením. Oslovení probíhalo pomocí telefonické komunikace na základě předběžné domluvy mezi naší kolegyní a panem Pavlem. Pan Pavel po seznámení s tématem naší práce souhlasil se svým zapojením v našem výzkumu. Na základě jeho souhlasu byly plánovány návštěvy turistických cílů.

Pro samotný průběh výzkumu jsme připravili formulář pro mapování přístupnosti turistických cílů pro osoby se zrakovým postižením. Formulář vznikl na základě mapování turistických cílů během návštěv bez osoby se zrakovým postižením. Tento formulář jsme s panem Pavlem vyplňovali vždy po absolvování návštěvy daného turistického cíle. Konzultovali jsme vzájemně naše poznatky a na základě konzultace jsme daný cíl vyhodnotili.

Nedílným krokem bylo sestavení nestrukturovaného rozhovoru pro odpovědné osoby expozic vybraných turistických cílů. Rozhovor uvádíme jako přílohu č. 2. Rozhovory jsme se souhlasem nahrávali na diktafon. Rozhovory proběhly až po návštěvě vybraných turistických cílů s osobou se zrakovým postižením. Při rozhovoru jsme chtěli mít již vyplněný formulář pro mapování přístupnosti, který nám umožnil lepší vhled do celé problematiky.

Výzkum s osobou se zrakovým postižením jsme prováděli ve všech vybraných cílech bez předchozí domluvy. Pro každý turistický cíl jsme si vyhradili cca 4 hodiny.

7 Výsledky výzkumu

7.1 Výsledky polostrukturovaného pozorování

Pro přehlednost uvádíme charakteristiku jednotlivých vybraných turistických cílů, základní informace o adrese, otvírací době, ceně vstupného.

Dále jsme navrhli formulář pro mapování přístupnosti pro osobu se zrakovým postižením, který upřesňuje, na jaké prvky jsme se při pozorování zaměřili. Prázdný formulář uvádíme jako přílohu. Předmětem našeho zkoumání bylo, zda vybraný turistický cíl nabízí odborný výklad průvodce, průvodce v Braillově písmu, orientační/hmatový plán, reliéfní vyobrazení památky, informační majáčky, audio průvodce, informační panely s audio výstupem, popisky v Braillově písmu, přítomnost haptické expozice a zda je cíl architektonicky bezbariérový.

7.1.1 Vagonářské muzeum

Prvním navštíveným turistickým cílem bylo Vagonářské muzeum ve Studénce. Toto ojedinělé muzeum se nachází v budově zámku, která dále slouží jako městská knihovna, učebna Základní umělecké školy a také se zde nachází oddávací síň.

Muzeum nalezneme na adrese Panská 229, Studénka 749 13. Místo je dostupné z autobusové zastávky Dělnický dům, která je vzdálená cca 400 m od zámku. Od zastávky nevede žádná vodící linie.

Otvírací doba muzea je od úterý do neděle 10:00-16:00 v měsících květen až září. Po telefonické domluvě se lze domluvit na vstupu do muzea mimo otvírací dobu. Vstupné je pro osoby s průkazem ZTP zdarma, pro dospělé 45 Kč. V celém muzeu lze bezplatně fotografovat.

Muzeum bylo zřízeno v roce 1956 jako podnikové muzeum Vagónky ve Studénce. „V celkem 6ti sálech na 3 patrech se prezentuje historie dopravy, výroba studenecké Vagónky a modelová železniční dráha.“ (Informační leták SAK Studénka, 2017) Muzeum odhaluje návštěvníkům vznik a vývoj železniční dopravy, představuje výrobu místní Vagónky společně s ukázkami osobních, motorových a nákladních vozů. Velmi atraktivní je také elektrický, historický model kolejové dráhy.

Tabulka č. 4: Mapující formulář pro Vagonářské muzeum

Přístupnost vybraného turistického cíle pro osoby se zrakovým postižením VAGONÁŘSKÉ MUZEUM	
Odborný výklad průvodce	ANO
Tištěný průvodce v Braillově písmu	NE
Orientační/hmatový plán	NE
Reliéfní vyobrazení památky	NE
Akustické informační majáčky	NE
Audio průvodce	NE
Informační panely s audio výstupem	NE
Haptická expozice	ANO
Popisky v Braillově písmu	NE
Architektonická bezbariérovost	NE

Odborný výklad – po předchozí telefonické domluvě je možné objednat si odborný výklad k expozici. Tuto skutečnost shledáváme jako stěžejní pro doporučení návštěvníkům se zrakovým postižením. Bez výkladu je muzeum pro osoby se zrakovým postižením, které toto muzeum navštíví bez vidícího doprovodu, nepřínosné.

Tištěný průvodce v Braillově písmu – muzeum nenabízí. V nabídce není ani průvodce v černotisku. Je však nutné zmínit, že celá výstava je velmi pečlivě komentovaná v jednotlivých vitrínách a expozicích.

Orientační/hmatový plán – muzeum nenabízí orientační/hmatový plán pro osoby se zrakovým postižením. Zde bychom však viděli jeho přínosnost pro lepší orientování se v jednotlivých expozicích, které se nacházejí ve třech patrech zámku.

Reliéfní vyobrazení památky – muzeum takovým vyobrazením nedisponuje. Vzhledem k tomu, že se muzeum nachází v zámku, přinášel by reliéf osobám se zrakovým postižením větší představu o tom, v jaké budově se nachází. Zde bychom viděli jako přínos i zmenšený model zámku.

Akustické informační majáčky – nejsou v budově použity.

Audio průvodce – audio průvodce pro tuto expozici není připravený ani se o této možnosti v blízké době neuvažuje. Z našeho pohledu by jeho přístupnost osobám se zrakovým postižením přinesla samostatnost při prohlížení si expozice. Společně s orientačním/hmatovým plánem by vytvořili komplet pro možnost samotného pohybu osoby se zrakovým postižením v rámci muzea.

Informační panely s audio výstupem – nejsou v muzeu instalovány. V loňském roce byl však v muzeu vybudován multifunkční sál, kde lze shlédnout promítané filmové dokumenty, které se váží k výrobě vozů ve Studénce.

Haptická expozice – v tabulce jsme uvedli, že je možné se dotýkat exponátů. Je však potřeba zmínit, že většina exponátů je ve skleněných vitrínách, tudíž nejsou pro návštěvníky přístupné. Součástí expozice jsou přístupná historická sedadla z vlaků a nárazník vlaku. Pokud však telefonicky dopředu ohlásíme návštěvu osoby se zrakovým postižením, budou pro návštěvníka připraveny exponáty z depozitu, které je možné si osahat.

Popisky v Braillově písmu – vzhledem k velmi malému množství předmětů, kterých se lze v expozici dotýkat nevidíme jejich důležitost.

Architektonická bezbariérovost – zde vidíme velké nedostatky, které je potřeba odstranit nejen pro osoby se zrakovým postižením, ale také pro osoby s tělesným postižením, popřípadě seniory.

Vstoupit do zámku je možné po centrálním schodišti nebo po bočních bezbariérových plošinách. V zámku však chybí označení schodů – první a poslední. Před prvním schodištěm je umístěn koberec, což nepovažujeme za vhodné. Celkově do věže zámku v třetím patře vede 80 schodů v točitém schodišti, schodiště je opatřeno zábradlím.

V celém interiéru je několik přechodů mezi různými druhy materiálu na podlaze, které nepředpokládaně vystupují a stávají se tak limitujícími. Nevyskytují se zde žádné vodící linie. Vitríny jsou zvolené celoplošně skleněné, leží na podlaze a jsou vysoké. Netvoří pro osobu pohybující se s bílou holí překážku.

Další informace – V muzeu jsou pořádány přednášky, které jsou přístupné veřejnosti. My bychom ocenili, kdyby součástí expozice byla stálá haptická výstava, která by byla přínosná nejen pro osoby se zrakovým postižením, ale i pro ostatní návštěvníky. Vytvořila by tak expozici lákavější například pro rodiny s dětmi.

Další možnost ve zlepšení přístupnosti pro osoby se zrakovým postižením vidíme v instalaci QR Kódů, které by osobě se zrakovým postižením přinesli informaci o zámecké budově a jejím využití, o historii zámku, o zámeckém parku, o budově starého zámku a informace o vagonářském muzeu.

Návštěva tohoto muzea bude přínosná pro zájemce o historii vlakové dopravy, historii podniku Vagónka Studénka. Pro návštěvu doporučujeme objednání se dopředu, popřípadě doprovod vidící osoby. Bez přechozího objednání si však osoba se zrakovým postižením nic neosahá ani nic neuslyší.

Shrnující komentář pana Pavla - „*Přístup do věže zámku pro mě nebyl ideální. Točité schody pro pohyb s bílou holí nebyly dobré. Výstup byl velmi komplikovaný a stál mě mnoho fyzických sil. Velmi nepříjemně na mě působil vzduch v muzeu. Byla cítit zatuchlina, která nejspíše vznikla na základě dlouhodobého nevětrání. Jak říkal pan průvodce, dnes je první den otevření muzea po zimní přestávce. Informace o vlakové dopravě a výrobě byly pochopitelné a dostatečně obsáhlé, kdyby mi ale nebyly předčítány z textu ve vitrínách, popřípadě předávány průvodcem, byla by pro mě návštěva muzea zbytečná. Sám bych se zde nic nedozvěděl. Modely, které mi byly nabídnuty k osahání, se mi líbily. Zajímavý byl také firemní znak Vagónky. Dřevěný model vlaku, který byl určen pro děti a měl jsem možnost se jej dotýkat, je podle mě pro utváření představy o vlacích nevhodný. Vůbec neodpovídá realitě. Navíc není dostatečně opracován a osoba se zrakovým postižením by si mohla zadřít třísku.*“

7.1.2 MINIUNI – Svět miniatur

Dalším navštíveným turistickým cílem byl Svět miniatur v Ostravě, které se nachází vedle areálu Výstaviště Černá louka. Jedná se o jedinečnou expozice, která seznamuje návštěvníky s památkami z celého světa. Součástí areálu je také výstavní místnost, ve které se pořádají tematické výstavy.

MINIUNI nalezneme na adrese Černá louka 3235, Ostrava – Moravská Ostrava 702 00. Místo je dostupné z tramvajové zastávky Výstaviště, která se nachází asi 900m od areálu. Od zastávky nevede žádná vodící linie. Pro návštěvníky je otevřeno od poloviny března do prosince a to v čase od 10:00 do 18:00. Aktuální informace lze nalézt na webové stránce. Vstupné je pro osoby se ZTP 40 Kč a pro dospělé 70 Kč. V celém areálu lze bezplatně fotografovat.

Svět miniatur byl vybudován v roce 2004. „*MINIUNI je především venkovní areál, kde můžete shlédnout 34 modelů významných světových staveb jako je například Eiffelova věž, 7 starodávných divů světa, šikmá věž v Pise, Staroměstská radnice, lanovka na horu Ještěd a jiné. Modely jsou postaveny v měřítku 1:25. Celý areál křížují železniční tratě v měřítku 1:22,5 a mininástupiště Ostrava – Střed.*“ (MINIUNI, 2018, Dostupné z: <http://miniuni.cerna-louka.cz/>) V areálu se často pořádají tematické akce pro veřejnost Velikonoce v MINIUNI, Den Země v MINIUNI, Týden pro seniory, Halloween pro děti v MINIUNI a další.

Tabulka č. 4: Mapující formulář pro MINIUNI –Svět miniatur

Přístupnost vybraného turistického cíle pro osoby se zrakovým postižením MINIUNI – Svět miniatur	
Odborný výklad průvodce	ANO
Tištěný průvodce v Braillově písmu	NE
Orientační/hmatový plán	NE
Reliéfní vyobrazení památky	NE
Akustické informační majáčky	NE
Audio průvodce	NE
Informační panely s audio výstupem	NE
Haptická expozice	ANO
Popisky v Braillově písmu	NE
Architektonická bezbariérovost	NE

Odborný výklad průvodce – po telefonické domluvě je možné objednat odborný výklad průvodce. Výklad je nutný v případě, že osoba se zrakovým postižením navštíví tento areál sama. V případě, že má osoba se zrakovým postižením doprovod, není výklad nutný a to z toho důvodu, že u každé miniatury je na informačním panelu text vztahující se k dané památce.

Tištěný průvodce v Braillově písmu – dle našeho názoru by byl přínosný. Průvodce by zvýšil samostatnost osoby se zrakovým postižením v přístupu k informacím o daných památkách.

Orientační/hmatový plán – není v nabídce, ale tak jako u průvodce, by jeho nabídka zvýšila samostatnost osoby se zrakovým postižením při pohybu areálem.

Akustické informační majáčky – nejsou k dispozici.

Audio průvodce – by byl hodnotným pozitivním přínosem pro osoby se zrakovým postižením. Informace by zde mohly mít obsáhlejší podobu a mohly by návštěvníka více obohatit o historii památky, o architektonické informace, informace o městě, státu, ve kterém se nachází.

Informační panely s audio výstupem – zakomponování audiopanelů s automatickým spuštěním bychom hodnotili jako velmi přínosné. Je to jedna z dalších možností jak areál více zpřístupnit nejen osobě se zrakovým postižením, ale také osobě na invalidním vozíku (panely s informacemi jsou poměrně vysoko) a také dětem.

Haptická expozice – možnost dotýkání se miniatur památek hodnotíme velmi kladně. Každou památku si může osoba se zrakovým postižením po domluvě u pokladny osahat. Zvýší se tak představa osoby se zrakovým postižením o tom, jak daná památka vypadá. Může se seznámit s architektonickým stylem stavby, tvarem stavby, sochami na stavbě.

Popisky v Braillově písmu – i popisky by byly vítanou součástí expozice. Na panely s informacemi by bylo vhodné umístit alespoň název památky v Braillově písmu. Název památky společně s průvodce v Braillově písmu by tvořili společný podklad pro návštěvy osob se zrakovým postižením.

Architektonická bezbariérovost – celý areál byl v roce 2004 utvářen v duchu bezbariérovosti. Bohužel mnoho bezbariérových prvků už ztratilo svou hodnotu.

Samotný chodník, který je přístupovou cestou k areálu, je nevhodný k samostatnému pohybu osoby se zrakovým postižením. V chodníku jsou praskliny, nerovnosti. Vchod do areálu považujeme za vhodný. V areálu je několik můstek přes železniční trať, která areálem vede. Můstky nejsou již moc stabilní, nedoléhají k podkladu, některé nejsou označeny barevně.

Chodníky v areálu nemají žádnou vodící linii. Střídá se zde mnoho materiálů – asfalt, dlažba, kamínkový podklad. Vše je již v nevyhovujícím stavu. Jako přínos jsme hodnotili možnost dotýkat se zmenšenin památek, jako velmi nevhodný však označujeme terén, na kterém se miniatury nacházejí. Chápeme, že pro vidící návštěvníky hraje roli také estetická stránka areálu, ta však vytváří pro osoby se zrakovým postižením bariéry. Po odstranění řetízku, který odděluje prostor s miniaturami, musí osoba se zrakovým postižením překonat následující překážky – železniční trať, podklad z drobného kamínku, linii větších kamenů a teprve poté se

dostává na trávník. V případě, že je půda podmáčená stává se trávníkový podklad pro osobu se zrakovým postižením nestabilním a nevhodným. Pro návštěvu považujeme za vhodné vybírat si doprovod velmi komunikačně zdatný, který dokáže co nejlépe přiblížit stav terénu.

Další informace – v areálu při naší návštěvě právě probíhala výstava historický lodí a modelů hradů a zámků. Také tuto výstavu si mohl pan Pavel osahat. Z našeho pohledu je areál velmi atraktivní, určitě bychom navrhovali minimálně úpravu chodníků, které vedou napříč areálem.

Vzhledem k tomu, že se jedná o venkovní areál, odvíjí se možnost návštěvy od aktuálního počasí.

Shrnující komentář pana Pavla - *„Libila se mi představa návštěvy světa miniatur. Z doby, kdy jsem viděl, mám představu o tom, jak jednotlivé památky vypadají. Zde jsem ale měl možnost se s nimi seznámit detailněji a připomenout si tvary památek. Při dotýkání jednotlivých zmenšenin jsem měl strach, abych svou neomaleností nějakou památku nepoškodil. Bez podrobného komentáře vidící osoby bych se ani k jednotlivým památkám nedostal. Abych se mohl dotýkat například Šikmé věže, musel jsem zdolat několik překážek. V cestě byl vystouplý obrubník, poté následoval pás trávníku, pás kolejnice, pás větších kamenů, menších kamenů a až poté byl trávník, po kterém jsem se dostal k památce. Trávník byl po dešti měkký a netvořil pevný podklad. Vůbec jsem se necítil jistý a nebylo mi příjemně.“*

7.1.3 Technické muzeum Tatra

Dalším navštíveným turistickým cílem bylo Technické muzeum Tatra v centru města Kopřivnice. Toto muzeum nabízí návštěvníkům k prohlédnutí unikátní sbírku automobilů značky Tatra.

Muzeum nalezneme na adrese Záhumenní 367/1, Kopřivnice 742 21. Muzeum je nejbližší přístupné z vlakové zastávky Kopřivnice, která je vzdálená cca 900 m. Z vlakové zastávky nevede žádná vodící linie. Cena vstupného je pro osobu se ZTP 80 Kč, pro dospělou osobu 120 Kč. Provozní doba muzea je celoroční a to v měsících květen až září od 9:00 do 17:00 a v měsících říjen až duben od 9:00 do 16:00. Fotografování je v celém objektu povoleno.

Myšlenka na otevření muzea vznikla v roce 1947, kdy muzeum (tehdy Lašské muzeum) sídlilo ve vile zakladatele výroby kočárů, která se později přebudovala na automobilové muzeum. Vzhledem k neodpovídajícím prostorům byl vybudován v roce

1967 prosklený výstavní pavilon, kde bylo muzeum přestěhováno a stalo se vlastnictvím podniku Tatra. I tato budova časem potřebovala obnovování a tak v roce 1997 vznikla nová budova, v které muzeum sídlí dodnes. Technické muzeum se v tom stejném roce, společně s Lašským muzeem, Muzeem Fojtství a Expozicí Emila a Dany Zátopkových, stalo součástí Regionálního muzea v Kopřivnice, o.p.s.. V muzeu je vystavená ucelená sbírka automobilů z automobilky Tatra. Lze vidět „*na šedesát osobních a nákladních automobilů ze všech etap výroby, které doplňují podvozky, motory, modely, designérské návrhy, trofeje ze sportovních klání, dobové fotografie a různé rarity. Spoustu zajímavých a vyčerpávajících informací poskytují vícejazyčné videoboxy s filmovými sekvencemi automobilových skvostů.*“ (Technické muzeum Tatra, 2018, Dostupné z: <https://www.tatramuseum.cz/index.php?r=5&idj=1>) Celá expozice je rozdělena na následující expozice: Kočár bez koní, Inspirovány letící kapkou, Šokující technika, 3, 2, 1, start!, Vzhůru k nebesům, Podvozky, Nákladní vozy, Osobní vozy a železniční technika.

Tabulka č. 5: Mapující formulář pro Technické muzeum Tatra

Přístupnost vybraného turistického cíle pro osoby se zrakovým postižením Technické muzeum Tatra	
Odborný výklad průvodce	ANO
Tištěný průvodce v Braillově písmu	NE
Orientační/hmatový plán	NE
Reliéfní vyobrazení památky	NE
Akustické informační majáčky	NE
Audio průvodce	NE
Informační panely s audio výstupem	ANO
Haptická expozice	ANO
Popisky v Braillově písmu	NE
Architektonická bezbariérovost	ANO

Odborný výklad průvodce – muzeum nabízí možnost objednání si odborného výkladu průvodcem. Je potřeba však objednat průvodce telefonicky minimálně 10 dní dopředu. Zarážející nám připadá cena za služby průvodce. Za odborný výklad si muzeum účtuje 500 Kč.

Tištěný průvodce v Braillově písmu – není muzeem nabízen.

Orientační/hmatový plán – muzeum nenabízí, ale byl by vhodný pro samostatný pohyb osoby se zrakovým postižením v prostorách pavilonu. Znázornění půdorysu společně s označením částí pavilonu by usnadnilo osobám se zrakovým postižením orientaci.

Reliéfní zobrazení památky – muzeum neposkytuje a my ani nevidíme jeho důležitost.

Akustické informační majáčky – nejsou k dispozici.

Audio průvodce – není nabízen a opět by osobám se zrakovým postižením poskytnul informace o jednotlivých částech expozice a tím by se staly při prohlídce samostatné.

Informační panely s audio výstupem – v tabulce uvádíme, že jimi muzeum disponuje. Bohužel kvalita služeb, které poskytují je naprosto nevyhovující. Panely jsou ovládány za pomoci doteků a mnohé z nich vlastně vůbec nereagují. Jiné panely se nám podařilo spustit, ale informace byly nesrozumitelné. Zvuk byl velmi tichý a vzhledem k tomu, že jsme nebyli jediní návštěvníci expozice, vůbec se jim nedalo rozumět. Bylo by dobré, kdyby odpovědná osoba expozici prošla a zjistila, zda jsou panely funkční.

Haptická expozice – bez služeb průvodce je možné se dotýkat některých vystavených osobních automobilů, nákladních automobilů, motorů, převodovek či náprav. S objednaným průvodcem si mohou osoby se zrakovým postižením osahat i jiné automobily, ke kterým běžný návštěvník nemá přístup.

Popisky v Braillově písmu – nejsou v muzeu instalovány.

Architektonická bezbariérovost – objekt lze považovat za bezbariérový. Pro osoby se zrakovým postižením nejsou však instalovány vodící linie. Mezi trasou a exponáty ve většině případů dochází ke změně materiálu na podlaze, čímž se tvoří přechod a osoby se zrakovým postižením tak jsou upozorněni na to, kde se nachází expozice.

Další informace – v areálu muzea probíhá současně výstava s názvem Expozice Emila a Dany Zátokových. V rámci zakoupení vstupenky do expozice Technického muzea je výstava zdarma.

Shrnující komentář pana Pavla - „V muzeu jsem jako nevidomý již podruhé. Poprvé jsem to zde navštívil v době, kdy jsem navštěvoval Tyfloservis v Novém Jičíně. Dnešní prohlídka se mi líbila více než minulé. Měl jsem dostatek prostoru si vystavené automobily osahat. Nebyl jsem závislý na tempu skupiny. Na druhou stranu bylo vozidel k dotýkání méně. Provázel nás tehdy průvodce. Líbí se mi, jak jsou některé expozice ozvučené. Hudba dokresluje celou atmosféru. Mám rád velké automobily a nejvíce se mi líbila Tatra, která v roce 1988 zvítězila na rallye Dakar. Dobré je v muzeu pro nevidomé to, že zde nejsou žádné přechody na podlaze.

Cítil jsem se bezpečně. Zklamáním pro mě bylo to, že nefungovaly video boxy. Rád bych o automobilech nebo výrobě získal více informací. Celá ta budova je relativně nedávno otevřena a mohli myslet na vodící linie, které by nás nevidomé osamostatnily v pohybu. Ale není nás zase tolik a byla by to investice, která by se nejspíš nevyplatila.“

7.1.4 Expozice klobouků

Expozice klobouků se nachází v budově Návštěvnického centra na Masarykově náměstí v historickém centru Nového Jičína. Budova, ve které se nachází návštěvnické centrum, Expozice klobouků, Expozice Generál Laudon, kavárna a prodejna klobouků, se nazývá Dům U Laudona.

Expozice se nachází na adrese Masarykovo náměstí 45/29, Nový Jičín 741 01. Dostupná je z autobusového i vlakového nádraží, které nalezneme cca 500 metrů od Návštěvnického centra. Od zastávek vedou v rámci bezbariérových úprav města chodníky s vodící linií pro osoby se zrakovým postižením.

Otvírací doba expozice je v pondělí až pátek od 8:00 do 17:00 a v sobotu a neděli od 9:00 do 16:00. Za vstupné zaplatí osoba s průkazem ZTP 20 Kč, pro dospělé je cena 40 Kč. Po telefonické domluvě lze objednat prohlídku s průvodcem. Fotografování a natáčení je bezplatné.

Nový Jičín je známý svým podnikem Tonak, který se specializuje na výrobu klobouků. Celá expozice je rozdělena do 3 částí. První část složí jako zkoušična. Pro návštěvníky je připraveno velké množství klobouků, čepic, baretů, čelenek. Všechny si zde můžete vyzkoušet. Zastoupeny jsou různé barvy, rozmanité jsou také ve způsobu zdobení. Druhá část expozice seznamuje návštěvníky s technologickým postupem výroby klobouků. V této části expozice jsou připravené videoukázky, které návštěvníkovi přibližují práci v jednotlivých úsecích tovární výroby. Jsou zde připravené také průhledné boxy plné materiálů, z kterých se klobouky vyrábí a postupně se návštěvník dostává až k polotovarům, které jsou určeny k designování. V expozici se také nacházejí výrobní stroje. Prohlídka může být doplněna zhlédnutím dokumentu o továrně Tonak, pro malé děti je připravená večerníčková pohádka Bob a Bobek, králíci z klobouku. Poslední částí expozice je ateliér, kde se předvádí finální dotvarování klobouků. Zde si může návštěvník po zakoupení speciálního balíčku za 80 Kč vyrobit svůj vlastní originální klobouček.

Tabulka č. 6: Mapující formulář pro Expozici klobouků

Přístupnost vybraného turistického cíle pro osoby se zrakovým postižením EXPOZICE KLOBOUKŮ	
Odborný výklad průvodce	ANO
Tištěný průvodce v Braillově písmu	NE
Orientační/hmatový plán	NE
Reliéfní vyobrazení památky	NE
Akustické informační majáčky	NE
Audio průvodce	NE
Informační panely s audio výstupem	ANO
Haptická expozice	ANO
Popisky v Braillově písmu	NE
Architektonická bezbariérovost	ANO

Odborný výklad – je možné zajistit po přechozí telefonické domluvě.

Tištěný průvodce v Braillově písmu - expozice nenabízí. Zde by bylo vhodnější použití popisku v Braillově písmu u daných exponátů či vitrín a to v místnosti, která je zaměřena na výrobní proces.

Orientační/hmatový plán - by osobě se zrakovým postižením usnadnil orientaci v expozici. Vzhledem k tomu, že expozice je technicky velmi nadprůměrně vybavená, mohlo by být vhodným řešením nainstalování audio nahrávky s automatickým spuštěním

po vstupu do jednotlivých částí. Tyto audio nahrávky by návštěvníka upozornily na to, v jaké části expozice se nachází.

Reliéfní vyobrazení památky - zde nenabízejí. Jak jsme ale již zmínili, expozice se nachází v historické budově, která je architektonicky velmi zajímavá. Navíc je součástí řady domů, které lemují náměstí. Reliéf by mohl osobám se zrakovým postižením přiblížit její umístění.

Akustické informační majáčky - nejsou součástí budovy. Budova však disponuje QR Kódem, který je opatřen štítkem v Braillově písmu. QR Kódy byly v Novém Jičíně nainstalovány na 37 památkách a mají památky zpřístupnit lidem se zdravotním znevýhodněním či postižením. Jejich další výhodou je, že mohou poskytovat zájemcům informace mimo otvírací dobu. QR Kód si osoba se zrakovým postižením načte pomocí chytrého telefonu a zpřístupní se jí audio průvodce.

Audio průvodce - samotná expozice nenabízí. Lze využít nabídky již zmíněného QR Kódu. V expozici se však v části, která se věnuje technickému postupu při výrobě klobouků, nachází 9 video boxů, které přibližují svým video záznamem jednotlivé části výroby. V případě aplikace boxů s audio záznamem nevidíme význam pro pořizování audio průvodce. Nyní však shledáváme za velký nedostatek, že video boxy nejsou audio záznamem podpořeny. Nebo tento audio záznam v době naší návštěvy nefungoval. Celá expozice s audiozáznamem by návštěvníkovi se zrakovým postižením poskytla komplexní informace o výrobě klobouků.

Informační panely s audio výstupem – nejsou k dispozici.

Haptická expozice - je zde velmi obsáhlá. V expozici se nabízí možnost dotknout se strojů, na kterých se klobouky připravují. Dále jsou v expozici umístěny vitríny s otvory určené k ohmatání materiálů, z kterých se klobouky vyrábějí. Další vitrína nabízí návštěvníkovi možnost zjistit, jaký tvar má klobouk, než dojde k jeho konečné úpravě. Dále má jedinec se zrakovým postižením možnost srovnat různé velikosti dřevěných forem na tvarování klobouků. Nespočet haptických podnětů získá návštěvník se zrakovým postižením ve zkoušárně. Zde může objevovat různé tvary klobouků, rozlišovat materiál, z kterých jsou jednotlivé klobouky vyrobeny, zaměřit se na zpracování detailů.

Popisky v Braillově písmu - by byly vítanou součástí expozice. Expozice nabízí mnoho podnětů k haptickému využití a jedince se zrakovým postižením by popisky osamostatnily při jejich zkoumání.

Architektonicky bezbariérová – je celá budova Návštěvnického centra. Pro přístup do expozice lze využít výtah, který je přístupný z přízemí. V expozici jsou všechny exponáty, vitríny, stroje vždy umístěny tak, že je vhodně vytvořena zářezka pro bílou hůl. V průběhu celé prohlídky jsme nezaznamenali žádný přechod mezi místnostmi, který by mohl osobám se zrakovým postižením činit problém. Chybějícím prvkem je zde však vodící linie. Vodící linie by osamostatnila osobu se zrakovým postižením při prohlídce. Pokud by byly do expozice přidány popisky v Braillově písmu, byla osoba se zrakovým postižením soběstačným návštěvníkem.

Další informace – jako velmi zajímavou hodnotíme možnost vlastní výroby klobouků. Za poplatek 80 Kč si může návštěvník odnést originální suvenýr, který si sám vytvoří.

Shrnující komentář pana Pavla - „*Dnešní návštěva byla pro mě docela nevšední zážitek – ještě nikdy jsem si nevyzkoušel tolik dámských klobouků. Vlastně jsem si nikdy dámský klobouk nezkoušel. Zde se velmi povedlo vytvořit atraktivní prohlídku. Bavilo mě u jednotlivých klobouků odhadovat, jakou mají barvu a jakým materiálem jsou zdobeny. I místnost, která se věnovala výrobě klobouků, se mi velmi líbila. Byl jsem zde však zcela odkázán na informace od mého doprovodu. V místnosti bylo několik boxů, které mohly být také ozvučené. Tím bych se seznámil, bez závislosti na další osobě, s postupem výroby. Určitě bylo fajn to, že tady mají výtah. Celá expozice je tak přístupná pro osoby na vozíku.*“

7.1.5 Expozice Generál Laudon

Expozice Generál Laudon se nachází ve stejné budově jako Expozice klobouků. Dům, kterému obyvatelé Nového Jičína říkají U Laudona, pochází z období klasicismu a je součástí čtvercového náměstí. Náměstí se pyšní po celém svém obvodu podloubím.

Expozice se nachází na adrese Masarykovo náměstí 45/29, Nový Jičín 741 01. Dostupná je z autobusového i vlakového nádraží, které nalezneme cca 500 metrů od Návštěvnického centra. Od zastávek vedou v rámci bezbariérových úprav města chodníky s vodící linií pro osoby se zrakovým postižením.

Otvírací doba expozice je v pondělí až pátek od 8:00 do 17:00 a v sobotu a neděli od 9:00 do 16:00. Za vstupné zaplatí osoba s průkazem ZTP 20 Kč, pro dospělé je cena 40 Kč. Pokud se návštěvník rozhodne pro návštěvu obou expozic, tak zaplatí zvýhodněné vstupné. Osoba se ZTP bude vstupné stát 30 Kč a dospělou osobu 60 Kč. Také pro tuto expozici lze po telefonické domluvě objednat prohlídku s průvodcem. I zde je možné bezplatně fotografovat a natáčet.

Expozice se skládá z šesti místností, které návštěvníka provádějí životem generála Laudona. V první místnosti nás expozice seznamuje s dětstvím a mládím generála. Zde se dozvíme, jaké byly jeho začátky v armádě. Další místnost se věnuje Sedmileté válce a úspěchům, které Laudonovi dopomohly k získání titulu generál. Třetí místnost je věnována dětem a nabízí jim možnost vyzkoušet si dobové oblečení, paruky, či rytířskou výzbroj. O tureckém tažení a výhře ve válce v Chorvatsku pojednává následující místnost. V této místnosti si návštěvníci mohou zkusit vystřelit z interaktivního děla. Historii domu mapuje další místnost. Zde také nalezneme model náměstí v rozměru 1m x 1m. Místnost je plná map, dokumentů a obrazů, které mapují jeho dějiny. Při přípravě na další válku byl generál Laudon ubytován v tomto domě a zde na zápal plic umřel. Další expozice je pojmenována Úmrtní pokoj. Poslední místností je přednáškový sál, ve kterém se promítá rekonstrukce bitvy u Bělehradu. Také se zde pořádají přednášky a akce pro veřejnost.

Tabulka č. 7: Mapující formulář pro Expozici Generál Laudon

<p>Přístupnost vybraného turistického cíle pro osoby se zrakovým postižením</p> <p>EXPOZICE GENERÁL LAUDON</p>	
Odborný výklad průvodce	ANO
Tištěný průvodce v Braillově písmu	NE
Orientační/hmatový plán	NE
Reliéfní vyobrazení památky	NE
Akustické informační majáčky	NE
Audioprůvodce	NE
Informační panely s audio výstupem	NE
Haptická expozice	ANO
Popisky v Braillově písmu	NE
Architektonická bezbariérovost	ANO

Odborný výklad – je nabízen po předchozí domluvě. I bez odborného výkladu nabízí expozice mnoho audio podnětů, které návštěvníka s expozicí dostatečně seznámí.

Tištěný průvodce v Braillově písmu – není v nabídce expozice.

Orientační/hmatový plán – by osoby se zrakovým postižením mohl navádět na správné pořadí, v kterém mají jednotlivé sály expozice procházet. Celá expozice je provázaná a návštěvníka postupně provádí celým životem generála Laudona. Expozice však takovým plánem nedisponuje.

Reliéfni vyobrazení památky – expozice nenabízí. Budova, ve které se expozice nachází, má významnou historickou hodnotu a její vyobrazení by dodalo návštěvě na autentičnosti.

Akustické informační majáčky – nejsou k dispozici.

Audio průvodce – je nabízen jako aplikaci QR Kódu do chytrého mobilního telefonu. Tento kód je umístěn na čelní straně budovy u vstupu do Návštěvnického centra.

Informační panely s audio výstupem – v celé expozici je nainstalováno několik panelů s audio výstupem. Vytvářejí z této expozice velmi zdařilou interaktivní expozici. Mnohé panely jsou spojeny s video záznamy. Některé audio prvky se spouštějí automaticky po příchodu do daného sálu.

Haptická expozice – expozice nabízí mnoho podnětů pro dotek. Je zde volně přístupných několik dobových vojenských uniforem. Osoba se zrakovým postižením může zjistit, z jakého materiálu byly uniformy vytvořeny nebo jak byly zdobený. Dále se seznámí s typem tvarem pokrývky hlavy. V dětském koutku si může vyzkoušet dobovou paruku. V expozici jsou také dětské atrapy dobových zbraní. Neshledáváme problém v tom, že si osoba se zrakovým postižením osahá dětskou atrapu. Nic to nemění na tom, že tvarem je autentická. Zajímavým prvkem expozice je dělo. Také dělo si mohou osoby se zrakovým postižením osahat. Životní model koně a generála Laudona není pro veřejnost hapticky přístupný, ale po domluvě při vstupu si mohou osoby se zrakovým postižením model osahat.

Popisky v Braillově písmu – nejsou do expozice zahrnuty. Byly by vhodným doplňujícím prvkem k haptickým exponátům.

Architektonická bezbariérovost – celá expozice je bezbariérová a vhodná pro samostatný pohyb osoby se zrakovým postižením. Vhodným doplňujícím prvkem by byla vodící linie.

Další informace – v expozici je možné si také domluvit kostýmovanou prohlídku městem. Díky této nabídce mohou osoby se zrakovým postižením získat další informace o historii města a dalších významných památkách, které se nacházejí v blízkosti Návštěvnického centra.

Shrnující komentář pana Pavla - „*Pro nadšence do historie musí být tato expozice rájem. Je zde spoustu možností si něco osahat. Mě se líbilo dotýkáním zjistit, jaké uniformy*

měli doboví vojáci. Také dělo bylo zajímavým předmětem. Líbilo se mi, jak v každé místnosti byly použité audio nahrávky. Byl jsem tím naprosto ohromen. Socha koně v životní velikosti pro mě byla velkým překvapením. Pod sklem se v jedné z místností ukrývala replika bitvy. Líbilo by se mi, kdybych hmatem mohl zjistit například, kolik bylo použito vojáků, jestli byli uspořádáni v nějaké formaci, v jakém prostředí se bitva odehrávala. Tohle byla z mého pohledu určitě nejzdařilejší výstava, kterou jsme navštívili.“

7.2 Výsledky polostrukturovaného rozhovoru

Rozhovory probíhaly během návštěv daných vybraných turistických cílů. Délka rozhovoru nebyla delší než 10 minut. Před samotným rozhovorem jsme odpovědným osobám daných expozic krátce představili náš výzkum a vysvětlili jsme, jakou roli hrají získané informace z rozhovorů.

- Respondent č. 1 – odpovědná osoba expozice Vagonářského muzea
- Respondent č. 2 – odpovědná osoba expozice MINIUNI
- Respondent č. 3 – odpovědná osoba expozice Technického muzea Tatra
- Respondent č. 4 – odpovědná osoba Expozice klobouků a Expozice Generál Laudon

Získané výpovědi jsme nahrávali na záznamník. Provedli jsme přepis jednotlivých rozhovorů a analýzu získaných informací. Otázky v rozhovoru jsme volili tak, abychom získali přehled o současném stavu, ale také jsme zjišťovali jaký je plán rozvoje daných expozic v budoucnosti. Všechny naše otázky byly orientovány na návštěvníka se zrakovým postižením.

Při analýze jednotlivých rozhovorů jsme si vytyčili hlavní významové kategorie, které v následujících podkapitolách shrnujeme. Všichni oslovení respondenti ve svých odpovědích komentovali aktuální stav expozic, které mají na starosti. Dále během rozhovorů vyplynulo, že obnova expozic je závislá na finančních prostředcích. Tři respondenti také plánují změny, které by jejich expozice ještě více zpřístupnili pro osoby se zrakovým postižením.

7.2.1 Aktuální stav expozic

Respondenti číslo 1, 2 a 3 jsou si vědomi toho, že stav expozic není ideální a že pro plnohodnotné využívání expozic návštěvníky se zrakovým postižením je potřeba provést úpravy a změny v jejich expozicích. Respondent č. 2 udává, že expozice byla

původně budována se záměrem o vytvoření bezbariérového areálu. Tento záměr byl naplněn, ale vlivem času, opotřebení a také vlivem počasí areál podmínku bezbariérovosti již dostatečně nenaplnuje. Respondent č. 3 je překvapen ze zjištění, že v jeho expozici nefungují audio výstupy u jednotlivých panelů. Respondent č. 4 si myslí, že expozice, o kterou se stará, je dostatečně připravena pro návštěvníka se zrakovým postižením a není potřeba ji dále upravovat.

7.2.2 Finanční prostředky

Všichni respondenti se shodli na tom, že pro úpravy expozic je zapotřebí dostatečných finančních prostředků. Z odpovědí vyplývá, že takovými prostředky ani jedna z expozic nedisponuje. Všichni respondenti jsou závislí na financích, které jim poskytne provozovatel. Pokud provádějí nějaké úpravy, tak se jedná pouze o úpravy nutné k bezpečnému provozu. Respondent č. 1 uvádí, že finance získává od svého provozovatele, kterým je město, ve kterém se expozice nachází. Ročně dostává na expozici částku, která pokryje pouze nutné úpravy či opravy. Dále jako příklad uvádí, že v současné době vypisuje ručně potvrzení o platbě na papírový daňový doklad. Expozice nedisponuje ani financemi na elektronickou pokladnu. Provozovatel nejeví zájem o větší investice. Respondent č. 4 naopak uvádí, že do expozic o které se stará bylo nainvestováno dostatečné množství financí. Sám však po rozhovoru uznává, že by vodící linie či popisky v Braillově písmu usnadnili osobám se zrakovým postižením návštěvu expozic.

7.2.3 Úpravy expozic

Respondenti se shodují, že hlavním prvkem, který v jejich expozicích chybí je vodící linie. Vodící linie by osamostatnila osobu se zrakovým postižením při pohybu v expozici. Respondent č. 1 plánuje pořídit větší počet exponátů, které by byly určeny k dotýkání. Vzhledem k tomu, že se ve městě nachází studio regionální TV, je zde vidina možné spolupráce. Respondent zvažuje oslovení redaktorů s návrhem na vytvoření audio nahrávky, která by sloužila jako audio průvodce. Respondent č. 2 usuzuje, že největší překážkou pro osoby se zrakovým postižením jsou poškozené přístupové chodníky v expozici. Jako vhodné opatření vidí jejich úpravu a celkové sjednocení použitého povrchového materiálu. Jeho vizí do budoucna je použití samospouštěcích audio nahrávek u jednotlivých miniatur. Zmíněné spouštění by fungovalo na principu snímání osob pomocí pohybových čidel. Respondent č. 3 uvádí, že prvním krokem vstříc návštěvníkům se zrakovým postižením bude oprava nefunkčních audio výstupů u video panelů, které jsou do expozice zakomponovány.

Dále navrhně provozovateli, zda by bylo možné snížit popřípadě úplně zrušit poplatek za odborný výklad průvodce pro osoby se zrakovým postižením. Respondent č. 4 zmínil, že si uvědomuje přínos vodící linie a popisků v Braillově písmu. Své podněty přednese svému provozovateli a věří, že budou realizovány.

8 Diskuze

Hlavním cílem předkládané práce bylo zmapovat, zda jsou vybrané turistické cíle přístupné pro osoby se zrakovým postižením. Nyní shrneme data, která jsme získali při realizaci výzkumného šetření. Výzkum byl založen na kvalitativním principu a použili jsme pro jeho naplnění dvě metody. První metodou bylo nestrukturované pozorování osoby se zrakovým postižením při návštěvě vybraných turistických cílů. Druhou použitou metodou byl polostrukturovaný rozhovor. Formou rozhovoru jsme získávali data od odpovědných osob daných expozic. V průběhu přípravy a realizace výzkumu jsme si stanovovali výzkumné otázky, které nám pomohly zmapovat přístupnost vybraných turistických cílů pro osoby se zrakovým postižením.

- Jsou vybrané turistické cíle přístupné pro osoby se zrakovým postižením?

Z výzkumu vyplynulo, že všechny zúčastněné osoby shledávají vybrané turistické cíle za vhodné pro návštěvu osoby se zrakovým postižením.

Respondenti č. 2, 3 a 4 uvádějí, že jsou jejich expozice vhodné k návštěvě v aktuálním stavu. Udávají, že není potřeba provádět žádné změny. Pouze respondent č. 1 si je vědom, že je potřeba zrealizovat úpravy expozice tak, aby její návštěva byla pro osobu se zrakovým postižením přínosná.

Z pohledu pana Pavla jsou v expozicích Vagonářského muzea, v expozici MINIUNI a v expozici Technického muzea Tatra určité prvky, které neplní svou roli a je potřeba jejich renovace. V expozici MINIUNI se jedná především o vytvoření bezbariérových přístupových cest. V Technickém muzeu se jedná o výpadek informačních panelů s audio záznamem. Ve Vagonářském muzeu vidí pan Pavel nejvíce nedostatků. Tyto nedostatky značnou mírou kompenzuje odpovědná osoba, která svým přístupem a postojem dělá vše pro to, aby i bez finančních prostředků dokázala vytvořit expozici přínosnou pro osobu se zrakovým postižením.

Z tyflopedického hlediska vidíme u vybraných turistických cílů snahu o přizpůsobení expozic osobám se zrakovým postižením. Vidíme zde také značné nedostatky. Všechny vybrané turistické cíle jsou pro osobu se zrakovým postižením přístupné, ale ani jeden z vybraných turistických cílů bychom nedoporučili k návštěvě osobě se zrakovým postižením bez vidícího doprovodu.

- Jak jsou vybrané turistické cíle speciálně přizpůsobené pro návštěvu osobou se zrakovým postižením?

Respondenti č. 2, 3, 4 poukazují na bezbariérovost svých expozic. Také na zakomponování interaktivních prvků-tedy různých druhů audio záznamů. Respondent č. 1 si je vědom, že budova, ve které se expozice nachází, nesplňuje architektonickou bezbariérovost. Respondenti č. 2 a 3 dále uvádějí, že po předchozí domluvě je možné se vybraných exponátů dotýkat. Respondent č. 1 říká, že po telefonické domluvě připraví pro osoby se zrakovým postižením dostatek exponátů, které si při prohlídce mohou osahat. Respondent č. 4 má od otevření turistického cíle expozice připraveny tak, aby byly haptické. Není potřeba ani předchozí domluvy. Zde se počítá s tím, že se návštěvníci přístupných exponátů budou dotýkat.

Pan Pavel hodnotil jako nejlépe architektonicky přizpůsobený turistický cíl Expozici klobouků a Expozici Generál Laudon. Kladně zhodnotil audio záznamy Expozice Generál Laudon. Líbilo se mu, že audio záznamy prováděly návštěvníka ve všech sálech expozice a tvořili souvislý informační zdroj. Haptická stránka byla podle něj naplněna v optimální míře ve všech navštívených expozicích.

Z pohledu tyflopeda vidíme jako pozitivum obsáhlost sbírek, které jsou ve vybraných turistických cílech k dispozici osobám se zrakovým postižením. Jako pozitivní vidíme také možnost objednání si odborného výkladu průvodce. Expozice, kromě Vagonářského muzea, využívají různé panely s audio výstupy, čímž danou expozici osobám se zrakovým postižením přibližují. Kladně hodnotíme využití QR Kódů v Novojičínských expozicích.

- Je z pohledu osoby se zrakovým postižením turistický cíl přístupný?

Jak jsme již zmínili, pan Pavel hodnotil nejlépe Expozici Generál Laudon. Podle jeho názoru je expozice nejlépe připravena na návštěvu osoby se zrakovým postižením. V expozici MINIUNI vidí jako největší nedostatek architektonickou bariérovost. Provozní nedostatky má expozice Technického muzea Tatra, kde nefungovaly informační panely s audio výstupem. Chyběla mu možnost získání podrobnějších či doplňujících informací. Expozice klobouků se mu také líbila a to především z hlediska obsahu haptické sbírky. Zde mu chyběla audio podpora v místnosti, která se zaměřovala na proces výroby klobouků. Ve Vagonářském muzeu kladně hodnotil osobní přístup odpovědné osoby, která s nadšením odpovídala na jeho otázky, i když jsme neměli dopředu objednaný odborný výklad.

- Je vybraný turistický cíl přístupný pro osoby se zrakovým postižením z pohledu odpovědné osoby?

Všichni oslovení respondenti se shodují, že ve svých expozicích rádi vítají osoby se zrakovým postižením. Respondenti č. 2, 3, 4 jsou se svým expozicemi a jejich přístupností spokojeni. Respondent č. 1 si je vědom, že ho ve své expozici čeká ještě ohromný kus práce, aby ji přizpůsobil návštěvníkům se zrakovým postižením.

- Je vybraný turistický cíl přístupný pro osoby se zrakovým postižením z pohledu tyflopeda?

Z hlediska tyflopedického bychom osobám se zrakovým postižením pro návštěvu vybraných turistických cílů doporučili vidící doprovod. Vidící doprovod by poskytl osobě se zrakovým postižením slovní komentáře v průběhu prohlídky a tím by vytvořil komplexní představu o navštíveném turistickém cíli. V případě expozice MINIUNI a expozice Vagonářského muzea by doprovod slovně podpořil také bezpečný pohyb expozicí. Samostatný pohyb osoby se zrakovým postižením si dokážeme představit pouze v Expozici Generál Laudon.

- Jaké úpravy jsou nezbytné, aby byly turistické cíle přístupné osobám se zrakovým postižením?

Z tyflopedického hlediska vidíme nedostatek v používání specifických prvků, kterými by turistické cíle vycházely vstříc návštěvám osob se zrakovým postižením. Ve všech expozicích chybí popisky v Braillově písmu, průvodce v Braillově písmu, orientační/hmatový plán, reliéfní vyobrazení památky.

Z architektonického hlediska vidíme jako důležitý prvek, který v expozicích chybí, vodící linii. Vodící linie by návštěvníka se zrakovým postižením osamostatnila v pohybu při prohlídce. Vzhledem k tomu, že se nabízejí nalepovací vodící linie, nedošlo by ani ke stavebnímu zásahu do expozic. Expozice ve Studénce a Ostravě by měly zapracovat na celkové architektonické bezbariérovosti.

9 Doporučení pro praxi

Z praktické části naší práce můžeme vyvodit několik doporučení, které bychom rádi adresovali odpovědným osobám expozic.

Odpovědným osobám bychom doporučili nastudování odborné literatury na téma architektonická bezbariérovost, úprava expozic pro zrakově postižené návštěvníky, haptické výstavy. Příklady vhodných publikací uvádíme v kapitole 3 Současný stav řešení problematiky doma a v zahraničí. Informace z publikací by je mohly nasměrovat jakým směrem se dále ubírat při úpravě stávajících expozic, popřípadě by je mohly motivovat k vytvoření zcela nových haptických expozic.

Přínosem by mohla být pro odpovědné osoby také návštěva některé z již provozovaných haptických výstav a spojení se s daným odpovědným pracovníkem. Jako další doporučení uvádíme uzavření spolupráce s tyflopodem, popřípadě s nějakou organizací pro osoby se zrakovým postižením.

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo zjištění, zda jsou vybrané turistické cíle v Moravskoslezském kraji přístupné pro osoby se zrakovým postižením. Pro dosažení cíle jsme si vybrali metodu kvalitativního výzkumu. Předmětem práce bylo získání informací od osoby se zrakovým postižením, od odpovědné osoby dané expozice a od tyflopeda.

Proto, abychom mohli aplikovat výzkum, bylo potřeba si v teoretické části definovat základní pojmy. Teoretická část nám pomohla k vytvoření formuláře pro mapování přístupnosti jednotlivých turistických cílů. Definovali jsme si zde všechny zvolené prvky.

Pro získání dat jsme použili dvě metody kvalitativního výzkumu.

První metodou bylo nestrukturované pozorování. Pozorování jsme prováděli v expozicích daných turistických cílů. Předmětem našeho pozorování byl pan Pavel, tedy osoba se zrakovým postižením. Zjišťovali jsme, jaké prvky jsou v daných expozicích použity, tak aby byly pro osobu se zrakovým postižením přístupné. Pro přehlednost zaznamenávání výsledků jsme si vytvořili mapující formulář.

Druhou aplikovanou metodou byl polostrukturovaný rozhovor. Rozhovory jsme realizovali s odpovědnými osobami daných expozic. Získané odpovědi jsme nahrávali na záznamník a poté jsme provedli jejich vyhodnocení. Ze získaných dat jsme si vytyčili hlavní významové kategorie. U zvolených kategorií – aktuální stav expozice, finanční prostředky a úpravy expozic jsme shrnuli výpovědi oslovených respondentů.

Mapování přístupnosti turistických cílů proběhlo úspěšně. Zjistili jsme, že dané turistické cíle potřebují úpravy, které by ještě více usnadnily jejich přístupnost pro osoby se zrakovým postižením. U expozic navrhujeme jak architektonické úpravy, které by vedly k bezbariérovosti, tak aplikaci specifických prvků určených přímo pro návštěvníky se zrakovým postižením.

Pozitivním přínosem této práce je zjištění, že jsou odpovědné osoby daných expozic přístupné ke změnám v jejich expozicích a že do výhledového plánování jejich rozvoje zařadí také více prvků pro osoby se zrakovým postižením.

S odpovědnou osobou expozice Vagonářského muzea jsme domluvili vzájemnou spolupráci. Věříme, že v brzké době bude pro osoby se zrakovým postižením plnohodnotným turistickým cílem.

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Počet obyvatel s jednotlivými druhy zdravotního postižení v roce 2013

Tabulka č. 2: Kategorie sportovců se zrakovým postižením

Tabulka č. 3: Mapující formulář pro Vagonářské muzeum

Tabulka č. 4: Mapující formulář pro MINIUNI –Svět miniatur

Tabulka č. 5: Mapující formulář pro Technické muzeum Tatra

Tabulka č. 6: Mapující formulář pro Expozici klobouků

Tabulka č. 7: Mapující formulář pro Expozici Generál Laudon

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BENDOVÁ, P., JEŘÁBKOVÁ, K., RŮŽIČKOVÁ, V., *Kompenzační pomůcky pro osoby se specifickými potřebami*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1436-8.

BERNARD, P., FABRE, P., BRYCH, V., *Muzea pro všechny: příručka k fyzické a smyslové dostupnosti muzeí*. Přeložil Pavla SEITLOVÁ, přeložil Martin MÁDL. Praha: Český výbor ICOM, 2003. ISBN 80-86611-03-5.

BUBENÍČKOVÁ, H., KARÁSEK, P., PAVLÍČEK, P., *Kompenzační pomůcky pro uživatele se zrakovým postižením*. Brno: TyfloCentrum Brno, 2012. ISBN 978-80-260-1538-3.

BYSTRICKÝ, O., *Veřejnosti naproti – sahat a přetvářet dovoleno*. in *Kultura, umění a výchova* II, 2014, č. 2, online: http://www.kuv.upol.cz/index.php?id_menu=11&seo_url=aktualni-cislo-issn-2336-1824

DINGOVÁ, N., *Návštěvníci muzeí se speciálními potřebami – neslyšící*. Muzeum. 2011, roč. 49, č. 2, s. 36-38.

FILIPIOVÁ, D., *Projektujeme bez bariér*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2002. ISBN 80-86552-18-7.

FINKOVÁ, D., RŮŽIČKOVÁ, V., KROUPOVÁ, K., *Mimoškolní aktivity a speciálně pedagogické působení na osoby se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012. ISBN 978-80-244-3083-6.

FINKOVÁ, D., *Rozvoj hapticko-taktilního vnímání osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2742-3.

FINKOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L., *Specifika v přístupu k dospělým a seniorům se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3743-9.

FINKOVÁ, D., RŮŽIČKOVÁ, V., KROUPOVÁ, K., *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1857-5.

FLENEROVÁ-WAGNEROVÁ, H., *Kapitoly z tyflopédie*. 2. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985.

HOFBAUER, B., *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

HRADILKOVÁ, T., SÝKOROVÁ, V., *Dotýkejte se, prosím: průvodce hmatovými projekty*. Praha: Sdružení Hapestetika, 1998.

HYCL, J., TRYBUČKOVÁ, L., *Atlas oftalmologie*. 2. vyd. V Praze: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-160-4.

HYCL, J., TRYBUČKOVÁ, L., *Atlas oftalmologie*. V Praze: Triton, 2003. ISBN 80-7254-382-2.

JANEČKA, Z., JEŠINA, O., *Vybrané outdoor aktivity jinak zrakově disponovaných osob v letní přírodě*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1798-1.

KEBLOVÁ, A., *Zrakově postižené dítě*. Praha: Septima, 2001. ISBN 80-7216-191-1.

KIMPLOVÁ, T., KOLAŘÍKOVÁ, M., *Jak žít s těžkým zrakovým postižením?: souhrn psychologické problematiky*. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-831-3.

KOCHOVÁ, K., SCHAEFEROVÁ, M., *Dítě s postižením zraku: rozvíjení základních dovedností od raného po školní věk*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0782-5.

KRATOCHVÍLOVÁ, E., *Pedagogika volného času: výchova v čase mimo vyučování v pedagogické teorii a v praxi*. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2004. ISBN 80-223-1930-9.

KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, L., *Oftalmopedie*. 2. dopl. vyd. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-84-2.

LINDEROVÁ, I., SCHOLZ, P., MUNDUCH, M., *Úvod do metodiky výzkumu*. Jihlava: Vysoká škola polytechnická Jihlava, 2016. ISBN 978-80-88064-23-7.

LITVAK, A. G., *Nástin psychologie nevidomých a slabozrakých*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979. Knižnice speciální pedagogiky.

LUDÍKOVÁ, L., *Tyflopédie*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1991.

LUDÍKOVÁ, L., *Pohledy na kvalitu života osob se senzorickým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3286-1.

LUDÍKOVÁ, L., FINKOVÁ, D., *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením v raném a předškolním věku*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3697-5.

LUDÍKOVÁ, L., STOKLASOVÁ, V., *Tyflopedie pro výchovné pracovníky*. Olomouc: UP, 2006. ISBN 80-244-1189-X.

MAJEROVÁ, H., *Vnímání osoby se zrakovým postižením v kontextu specifík představitivosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. ISBN 978-80-244-5052-0.

MATYSKOVÁ, K., *Kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením*. Praha: Okamžik, 2009. ISBN 978-80-86932-24-8.

NOVOSAD, L., *Základy speciálního poradenství: struktura a formy poradenské pomoci lidem se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-197-5.

PIPEKOVÁ, J., *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-198-0.

PIPEKOVÁ, J., *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. Brno: MSD, 2006. ISBN 80-86633-40-3.

RŮŽIČKOVÁ, V., *Integrace zrakově postiženého žáka do základní školy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1540-2.

RŮŽIČKOVÁ, V., *Kvalitní poradenství – záruka kvality života*. Sborník příspěvků z konference. Vsetín: Sdružení obcí Mikroregionu Vsetínsko, 2007. ISBN 978-80-239-8711-9.

RŮŽIČKOVÁ, V., *Integrace zrakově a kombinovaně postižených žáků. Sborník příspěvků z kurzu Pokračující kurz pro učitele vzdělávající zrakově postižené dítě na ZŠ v Olomouckém kraji*. Olomouc: VUP, 2007. ISBN 978-80-244-1738.

SAK Studénka. Vagonářské muzeum: propagační leták. Studénka 2018

SCHINDLEROVÁ, O., GŮROVÁ, K., *Na ruce si nevidím: praktické dovednosti pro život se zrakovým postižením*. Praha: Okamžik, 2007. ISBN 978-80-86932-10-1.

ŠOBÁŇOVÁ, P., *Muzejní expozice jako edukační médium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4302-7.

ŠTRÉBLOVÁ, M., *Poznáváme svět se zrakovým postižením: úvod do tyflopédie*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2002. ISBN 80-7044-448-7.

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K., *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

TRNKA, V., *Charakteristika a organizace sportu osob se zrakovým postižením v České republice*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-1958-3.

VÁGNEROVÁ, M., *Oftalmopsychologie dětského věku: [skripta pro posluchače pedagogické fakulty]*. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-053-X.

VENCLOVÁ, I., *Školní úspěšnost dětí se zrakovým handicapem*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-094-8.

VESELÁ, J., *Základy sociologie volného času*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1999. ISBN 80-7194-187-5.

VÍTKOVÁ, M., *Možnosti reedukace zraku při kombinovaném postižení*. Brno: Paido, 1999. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-75-3.

Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných ve znění účinném od 1. 9. 2017.

Vyhláška č. 398/2009 Sb. o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové využívání staveb ve znění účinném od 5. 11. 2009.

WIENER, P., *Prostorová orientace zrakově postižených*. 3., upr. vyd. Praha: [Institut rehabilitace zrakově postižených UK FHS], 2006. ISBN 80-239-6775-4.

WIENER, P., *Praktická výchova zrakově postižených*. Praha: [Institut rehabilitace zrakově postižených UK FHS], 2006. ISBN 80-239-6773-8.

WIENER, P., RUCKÁ, R., *Terapie zrakového handicapu*. Praha: [Institut rehabilitace zrakově postižených UK FHS], 2006. ISBN 80-239-6774-6.

Zákon č. 564/2004 Sb. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání ve znění účinném od 1. 9. 2017.

Zákon č. 435/2004 Sb. Zákon o zaměstnanosti v aktuálním znění z 1. 1. 2018.

SEZNAM POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

Aktuality - Muzeum jižního Plzeňska v Blovicích. *Aktuality - Muzeum jižního Plzeňska v Blovicích* [online]. Copyright © 2018 [cit. 12.04.2018]. Dostupné z: <http://www.muzeum-blovice.cz/>

ČAZHS. *ČAZHS* [online]. Copyright © ČAZHS 2008 [cit. 16.04.2018]. Dostupné z: <http://www.cazhs.cz/>

Česká Lípa pamatuje na nevidomé turisty | Místní kultura. *Místní kultura* [online]. Copyright © zdroj [cit. 11.04.2018]. Dostupné z: <http://www.mistnikultura.cz/ceska-lipa-pamatuje-na-nevidome-turisty>

Expozice Generál Laudon | Nový Jičín. *Expozice Generál Laudon | Nový Jičín* [online]. Copyright © Expozice Generál Laudon [cit. 02.04.2018]. Dostupné z: <https://www.expozicelaudon.cz/>

Hlavní strana - Muzeum Prahy. *Hlavní strana - Muzeum Prahy* [online]. Copyright ©2018 [cit. 12.04.2018]. Dostupné z: <http://www.muzeumprahy.cz/>

Chrupa Krnov - sociální firma slezské diakonie. *Chrupa Krnov - sociální firma slezské diakonie* [online]. Dostupné z: <https://www.chrupakrnov.cz/o-nas>

ICOM - The International Council of Museums- ICOM [online]. Copyright ©n [cit. 10.04.2018]. Dostupné z: http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/ICOM_News/2011-2/ENG/icomnews2011-2_ENG.pdf

KJD. *KJD* [online]. Copyright © 2014 Luigi Lugiano [cit. 13.04.2018]. Dostupné z: https://www.kjd.cz/#utm_source=firmy.cz&utm_medium=ppd&utm_campaign=firmy.cz-362423

MINIUNI - Svět miniatur - Ostravské Výstavy a.s.. *MINIUNI - Svět miniatur - Ostravské Výstavy a.s.* [online]. Dostupné z: <http://miniuni.cerna-louka.cz/>

Možnosti volnočasových aktivit, Tyflonet - informační portál pro zrakově postižené. *Tyflonet - informační portál pro zrakově postižené* [online]. Copyright © 2001 [cit. 25.03.2018]. Dostupné z: <http://www.tyflonet.cz/volnocasove-aktivity/moznosti-volnocasovych-aktivit>

Návštěvnické centrum Nový Jičín - město klobouků. *Návštěvnické centrum Nový Jičín - město klobouků* [online]. Copyright © Informační centrum Nový Jičín. [cit. 16.04.2018]. Dostupné z: <https://www.mestoklobouku.cz/>

OKAMŽIK Z.U. . *OKAMŽIK Z.U.* [online]. Copyright © 2012 [cit. 17.04.2018]. Dostupné z: http://www.okamzik.cz/#utm_source=firmy.cz&utm_medium=ppd&utm_content=hledani&utm_term=okamzik&utm_campaign=firmy.cz-408832

Regionální muzeum v Mikulově. *Regionální muzeum v Mikulově* [online]. Dostupné z: <http://www.rmm.cz/>

Smithsonian.com / *Smithsonian Magazine* / *Smithsonian* [online]. Dostupné z: <https://www.smithsonianmag.com/innovation/please-touch-art-3-d-printing-helps-visually-impaired-appreciate-paintings-180954420/>

SONS ČR - O nás . *SONS ČR - O nás* [online]. Copyright © 2012 [cit. 09.04.2018]. Dostupné z: <https://www.sons.cz/>

Státní zámek Kozel – oficiální webové stránky. [online]. Copyright © Jan Kavale [cit. 10.04.2018]. Dostupné z: <https://www.zamek-kozel.cz/cs>

Technické muzeum Tatra Kopřivnice. *Technické muzeum Tatra Kopřivnice.* [online]. Copyright © Technické muzeum Tatra Kopřivnice [cit. 11.04.2018]. Dostupné z: <http://www.tatramuseum.cz/>

Titulní strana - Sdružení Slepíši. *Titulní strana - Sdružení Slepíši* [online]. Copyright © Copyright 2009 Slepíši [cit. 15.04.2018]. Dostupné z: <http://www.slepisi.eu/>

TYFLOCENTRUM . *Tyflocentrum* [online]. Copyright © zdroj [cit. 16.04.2018]. Dostupné z: http://www.tyflocentrum-hk.cz/srop_jicin.php

Úvod - *Národní galerie v Praze* [online]. Dostupné z: http://www.ngprague.cz/#utm_source=firmy.cz&utm_medium=ppd&utm_campaign=firmy.cz-686197

ÚZIS ČR | *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR* [online]. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/cz/mkn/H00-H59.html>

Vagonářské muzeum Studénka. *Vagonářské muzeum Studénka*. [online]. Copyright © Vagonářské muzeum Studénka. [cit. 18.04.2018]. Dostupné z: <http://www.vagonarske-muzeum.cz/index.php?t=3&clanek=vagonka/>

Výběrové šetření zdravotně postižených osob - 2013 | ČSÚ. *Český statistický úřad | ČSÚ* [online]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyberove-setreni-zdravotne-postizenych-osob-2013-qacmwuvwsb>

Welcome to ENAT European Network for Accessible Tourism. *Welcome to ENAT European Network for Accessible Tourism* [online]. Copyright © [cit. 02.04.2018]. Dostupné z: <http://www.accessibletourism.org>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Mapující formulář

Příloha č. 2: Polostrukturovaný rozhovor

Příloha č. 3: Přepis rozhovorů

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Mapující formulář

Přístupnost vybraného turistického cíle pro osoby se zrakovým postižením	
Odborný výklad průvodce	
Tištěný průvodce v Braillově písmu	
Orientační/hmatový plán	
Reliéfní vyobrazení památky	
Informační majáčky	
Audio průvodce	
Informační panely s audio výstupem	
Haptická expozice	
Popisky v Braillově písmu	
Architektonická bezbariérovost	

Příloha č. 2: Polostrukturovaný rozhovor

Otázka č.1: Navštěvují tuto expozici osoby se zrakovým postižením, popřípadě máte představu kolik je takových návštěvníků ročně?

Otázka č. 2: Je z Vašeho pohledu tato expozice vhodná pro návštěvníka se zrakovým postižením?

Otázka č.3: O kterých prvcích si myslíte, že zpřístupňují tuto expozici osobám se zrakovým postižením?

Otázka č.4: Jsou zde nějaké dílčí expozice, které jsou vytvořené primárně pro osoby se zrakovým postižením?

Otázka č.5: Plánujete zakomponování dalších prvků, které by expozici zpřístupnili pro osoby se zrakovým postižením?

Příloha č. 3: Přepis rozhovorů

Otázka č. 1: Navštěvují tuto expozici osoby se zrakovým postižením, popřípadě máte představu, kolik je takových návštěvníků ročně?

- Respondent č. 1

„Ano, setkávám se s návštěvníky se zrakovým postižením. Nevedu si žádné záznamy, ale určitě to není velký počet. Ročně jich nebude víc než kolem jedné desítky. Našimi návštěvníky jsou převážně rodin s dětmi, cca 99%.“

- Respondent č. 2

„Osoby nevidomé náš areál navštěvují. Je jich okolo několika desítek za rok. Zmenšené modely světových památek jsou pro ně lákavým cílem. Přesné statistiky si nevedeme.“

- Respondent č. 3

„O návštěvách zrakově postižených si databáze nevedeme. Mohli bychom dohledat, kolik bylo objednaných odborných výkladů průvodcem pro tyto skupiny. Určitě bychom to z finančních zpráv vyčetli.“

- Respondent č. 4

„Naše Návštěvnícké centrum společně s expozicemi je otevřené všem osobám se specifickými potřebami. Nevidomé návštěvníky míváme, i když je to spíš ojediněle. O těchto návštěvách si neděláme žádné zápisky.“

Otázka č. 2: Je z Vašeho pohledu tato expozice vhodná pro návštěvníka se zrakovým postižením?

- Respondent č. 1

„Pokud by se nevidomý se mnou spojil telefonicky, mohu mu nabídnout návštěvu expozice mimo otvírací dobu. Jednalo by se o komentovanou prohlídku, ke které bych si připravil exponáty, které jsou vhodné k osahání a které by demonstrovala určité části výkladu. Bohužel bez objednávky, je zde nevidomý odkázán na svůj doprovod.“

- Respondent č. 2

„Samozřejmě. Po sundání řetízku, které oddělují chodník od památky, si může nevidomý model památky osahat. Je tu velkým množstvím modelů a proto je náš areál atraktivní.“

- Respondent č. 3

„Ano, celý areál je bezbariérový, jsou zde přístupné exponáty, které si může osoba se zrakovým postižením osahat. V expozici jsou zakomponovány informační boxy, které disponují zvukovým záznamem. Jeho prostřednictvím lze získat další informace o vystavovaných exponátech. Pokud se osoba se zrakovým postižením objedná dopředu, bude ji za poplatek 500 Kč poskytnut odborný výklad průvodcem.“

- Respondent č. 4

„Koncept našich expozic vychází návštěvníkům s postižením vstříc. Je kompletně obnovený, jsou zde nainstalované audio záznamy a je plný exponátů, kterých je možné se dotýkat.“

Otázka č. 3: O kterých prvcích si myslíte, že zpřístupňují tuto expozici osobám se zrakovým postižením?

- Respondent č. 1

„Zajímavé pro nevidomé může být logo železného logo Vagónky Studénka, které zde bylo převezeno z továrny. Také reliéf původních dřevěných zámeckých dveří je zajímavý. Při objednané prohlídce bude pro nevidomé určitě nevšedním zážitkem osahání si modelů různých typů vlaků. Také se budu snažit zodpovědět všechny jeho dotazy. V případě, že přijde bez doprovodu, tak se mu vynasnažím poskytnout své průvodcovské služby, aby se mohl bezpečně pohybovat.“

- Respondent č. 2

„Určitě to budou zmenšené modely památek. Kvůli toho sem přece přišli.“

- Respondent č. 3

„Už jsem zmiňoval informační boxy, modely určené k osahání. Muzeum je také vedeno jako bezbariérová budova.“

- Respondent č. 4

„V Expozici klobouků to budou jednoznačně klobouky, které jsou ve zkoušárně připravené na zkoušení. Zde má osoba se zrakovým postižením možnost porovnávat tvary, materiály, způsob dekorování. Expozice Generála Laudona je na rozdíl od klobouků více interaktivní. Každý sál je opatřen audionahrávkami, které se spouští buď automaticky po vstupu do dané místnosti, nebo prostřednictvím zabudovaných panelů. Také tato expozice umožňuje návštěvníkům dotekový zážitek. Máme zde instalovány figuríny v dobovém oblečení, je zde dělo v autentické velikosti.“

Otázka č. 4: Jsou zde nějaké dílčí expozice, které jsou vytvořené primárně pro osoby se zrakovým postižením?

- Respondent č. 1

„Cílená expozice pro nevidomé zde není. Nevidomý si může osahat dřevěný model vlaku, je to sice jakoby parní, ale je to ze dřeva, není tam nic, o co by se dalo poškrábat. Vedle mám také parní lokomotivu. V minulém roce jsme vybudovali multifukční místnost, ve které promítáme dokument, který se váže k výrobě Vagónky Studénka. Ten bude pro nevidomé určitě přínosný.“

- Respondent č. 2

„Ne.“

- Respondent č. 3

„Ne. Při objednání odborného výkladu však návštěvníkovi se zrakovým postižením zpřístupníme další exponáty.“

- Respondent č. 4

„Ne, ale celá expozice je vytvořena s citlivým zohledněním osob s postižením.“

Otázka č. 5: Plánujete zakomponování dalších prvků, které by expozici zpřístupnili pro osoby se zrakovým postižením?

- Respondent č. 1

„Prioritou pro mě je udělat bezbariérový zámek. Jako ta věž je pěkná, ale tím jsem strašně limitovaný z pohledu třeba tělesně postižených nebo zájezdů seniorů. V momentě, když jim řeknu, že je to 80 schodů do třetího patra, tak je to konec. Jako je to exotika, je to pěkné jít po tom točitém schodišti, ale vzhledem k bezpečnosti nebo únikovým trasám, to není úplně vhodné. Památkáři jsou tomu nakloněni, technicky to řešit také jde, ale bohužel finance nejsou. Město jako vlastník musí mít zájem, pokud zájem nemá, tak můžete vymýšlet, co chcete, ale realizace je na nulovém bodě. Vítaný by byl taky nějaký systém, který by osamostatnil jedince se zrakovým postižením při pohybu muzeem. Přímo pro nevidomé bych rád rozšířil sbírku dotykových exponátů. Ještě mě napadá, že bych se mohl spojit s místní televizí. Zde by se určitě dalo domluvit na vytvoření nějakého audio záznamu, který by expozici oživil.“

- Respondent č. 2

„Na celkovou obnovu areálu nemáme peníze. Je viditelné, že stav cestiček a chodníků v areálu určitě potřebuje opravit.“ Výdělky ze vstupného jdou městu. Ta s nimi dále hospodaří. Peníze, které nám poskytuje, pokryjí mzdy a běžnou údržbu.

- Respondent č. 3

„Po otevření muzea se do něj další peníze ve větší míře neinvestovaly. Finančními prostředky platíme zaměstnance a údržbu. Pro osoby se zrakovým postižením bychom do budoucna chtěli vybudovat vodící linie. Po vaší připomínce o nefunkčních panelech je pro mě nyní prioritou je všechny vyzkoušet a popřípadě nechat opravit. Také asi není úplně standartní účtovat si poplatek za výklad pro nevidící. Oni za své postižení nemůžou a potřeba výkladu zdarma by měla být samozřejmostí.“

- Respondent č. 4

„Při budování expozice byl brán zřetel na osoby s postižením. Celá expozice jim vychází vstříc. Je však potřeba říct, že konkrétně osobám se zrakovým postižením bychom mohli vyjít vstříc ještě víc. Určitě by jejich návštěvu zkvalitnila vodící linie, která by osobám se zrakovým postižením umožnila samostatný pohyb v expozici. Také bychom měli zvážit použití

Braillova písma v expozici. Vše je však závislé na finančních prostředcích a našem zřizovateli.“

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Barbora Blahutová
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	PhDr. Kateřina Kroupová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Přístupnost vybraných turistických cílů pro osoby se zrakovým postižením v Moravskoslezském kraji.
Název v angličtině:	Accessibility of selected tourist destinations for visually impaired people in the Moravian-Silesian Region.
Anotace práce:	Tématem diplomové práce je přístupnost vybraných turistických cílů pro osoby se zrakovým postižením v Moravskoslezském kraji. Cílem teoretické části je terminologické vymezení zrakového postižení, volného času a popisu jednotlivých prvků, které jsou součástí formuláře pro mapování přístupnosti turistických památek. Cílem výzkumné části práce je zjistit pomocí nestrukturovaného pozorování a polostrukturovaného rozhovoru, zda jsou vybrané turistické cíle přístupné pro osoby se zrakovým postižením. Práce se zaměřuje na mapování vytýčených prvků v expozicích daných turistických cílů. Předmětem práce je porovnání názorů odpovědných pracovníků expozic, osoby nevidomé a tyflopů.
Klíčová slova:	Osoba se zrakovým postižením, zrakové postižení, bezbariérovost, turistický cíl, volný čas
Anotace v angličtině:	The theme of the diploma thesis is accessibility of selected tourist destinations for persons with visual impairment in the Moravian-Silesian Region. The aim of the theoretical part is the terminological definition of visual impairment, free time and description of individual elements, which are part of the form for mapping accessibility of tourist monuments. The aim of the research part is to find out by using unstructured observation and semi-structured interviews whether the selected tourist objectives are accessible to people with visual impairment. The work focuses on the mapping of the set elements in the expositions of the given tourist objectives. The subject of the thesis is the comparison of opinions of responsible staff of expositions, blind persons and typhloped.

Klíčová slova v angličtině:	Visually impaired person, visual impairment, barrier-free status, tourist destination, leisure time
Přílohy vázané v práci:	3
Rozsah práce:	82 stran
Jazyk práce:	Český jazyk